

SAKSBEHANDLER
Jorun Elisabet Aresvik Hals
Inger Johanne Rystad
Elisabeth Nordling

VÅR DATO
25.03.2022

postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

VÅR REF.
22/00691-1

DERES REF.

DERES DATO

Klima- og miljødepartementet
Postboks 8013 Dep
0030 OSLO

Att: Kulturmiljøavdelingen

Prosjekt Henningsvær - oversendelse av tilråding om fredning av kulturmiljø i Vågan kommune

Riksantikvaren oversender med dette sin tilråding om fredning av kulturmiljø Henningsvær, Vågan kommune, jf. kulturminneloven § 20 til Klima- og miljødepartementet for videre behandling.

1. FORSLAG

Riksantikvaren legger med dette fram tilråding om kulturmiljøfredning i Henningsvær i Vågan kommune, Nordland fylke etter kulturminneloven § 20.

Området som foreslås fredet består av delområder på Heimøya og Hellandsøya og Heimsundet. Kulturmiljøet som foreslås fredet som kulturmiljø er på ca. 226 151 m², eller omtrent 226,15 dekar. Av dette utgjør ca. 67 601 m² eller omtrent 67,6 dekar sjøareal.

Forslag til fredning omfatter helt eller delvis xx eiendommer innenfor følgende gårds-, bruks- og festenummer i Vågan kommune, jf. vedlagte kart over fredningsområdet:

5/1, 5/1/1, 5/1/6, 5/1/13, 5/1/34, 5/1/36, 5/1/53, 5/1/83, 5/1/108, 5/1/117, 5/1/124, 5/1/171, 5/1/172, 5/1/182, 5/1/193, 5/1/209, 5/1/219, 5/1/229, 5/1/245, 5/1/285, 5/1/287, 5/1/293, 5/1/303, 5/1/306, 5/1/310, 5/1/314, 5/1/325, 5/1/332, 5/1/366, 5/1/378, 5/1/384, 5/1/408, 5/3, 5/15, 5/24, 5/28, 5/31, 5/37, 5/38, 5/39, 5/42, 5/44, 5/45, 5/46, 5/48, 5/56, 5/59, 5/64, 5/75, 5/81, 5/82, 5/84, 5/86, 5/102, 5/105, 5/107, 5/111, 5/112, 5/120, 5/121, 5/127, 5/128, 5/129, 5/130, 5/132, 5/134, 5/136, 5/139, 5/141, 5/145, 5/153, 5/154, 5/155, 5/162, 5/163, 5/165, 5/168, 5/169, 5/170, 5/174, 5/178, 5/182, 5/186, 5/192, 5/193, 5/198, 5/204, 5/206, 5/208, 5/209, 5/213, 5/214, 5/215, 5/216, 5/224, 5/225, 5/226, 5/231, 5/234, 5/246, 5/248, 5/255,

5/256, 5/259, 5/260, 5/262, 5/266, 5/267, 5/270, 5/272, 5/275, 5/276, 5/280, 5/281, 5/283, 5/287, 5/288, 5/289, 5/290, 5/291, 5/292, 5/298, 5/301, 5/302, 5/303, 5/306, 5/308, 5/309, 5/312, 5/313, 5/314, 5/315, 5/316, 5/318, 5/319, 5/320, 5/321, 5/324, 5/325, 5/327, 5/334, 5/336, 5/338, 5/342, 5/343, 5/344, 5/348, 5/351, 5/352, 5/353, 5/354, 5/356, 5/357, 5/360, 5/363, 5/364, 5/365, 5/371, 5/373, 5/375, 5/376, 5/377, 5/379, 5/380, 5/381, 5/382, 5/383, 5/385, 5/386, 5/388, 5/391, 5/394, 5/395, 5/396, 5/399, 5/400, 5/402, 5/403, 5/407, 5/408, 5/412, 5/416, 5/418, 5/419, 5/420, 5/421, 5/423, 5/425, 5/427, 5/429, 5/432, 5/439, 5/440, 5/441, 5/449, 5/456, 5/462

Eierforhold

Fredningsområdet omfatter eiendommer med både private og offentlige eiere.

De største kommunalt eide arealene ligger under gnr./bnr. 5/1 som omfatter hjellområdene på Hellandsøya og Heimøya. Hjellene leies ut, og leieforhold reguleres i egne avtaler. Kommunen er i tillegg eier av en rekke festetomter. I tillegg til alle festetomter under 5/1 gjelder dette også en rekke andre eiendommer innenfor fredningsområdet, flere av disse langs Heimsundet. Vedlikeholdsplikt mv. for hjeller, hus og andre objekter på festeiendommene er regulert i leieavtaler og festeavtaler.

Øvrige eiendommer er privateide.

Langs Heimsundet er det ingen absolutt korrespondanse mellom eiendomsgrenser og avgrensingen av det enkelte kulturminne. Det gjelder spesielt for kaifronten, en mer eller mindre sammenhengende konstruksjon som strekker seg over flere eiendommer. I noen tilfeller er det både privat og offentlig eierskap knyttet til samme konstruksjon. Ved søknad om dispensasjon eller lignende vil flere grunneiere kunne søke samlet om dette.

1.1 HJEMMELSGRUNNLAG

Fredningen av kulturmiljøet Henningsvær er hjemlet i lov om kulturminner 9. juni 1978 nr. 50 § 20. Et kulturmiljø kan fredes av Kongen for å bevare området kulturhistoriske verdi.

1.2 FORMÅL

Formålet med fredningen av Henningsvær kulturmiljø er å bevare Henningsvær som en kilde til kunnskap og opplevelse for dagens og fremtidens generasjoner, og som ressurs for samfunnsutviklingen.

Henningsvær skal bevares som et av landets historisk viktigste fiskevær, som viser hvordan naturgitte, teknologiske, politiske og andre samfunnsmessige forhold har virket inn på

utviklingen fra rorvær til moderne fiskevær med variert næringsvirksomhet fra begynnelsen av 1800-tallet til i dag. Dette har gitt et mangfoldig og variert kulturmiljø.

Formålet er videre å bevare Henningsvær som et godt eksempel på kystens utviklingshistorie, med hovedvekt på de byggverk og strukturer som forteller om utviklingen av fiskeforedlingsindustrien, kystens infrastruktur og fremveksten av boliger, forretninger, og andre samfunnsmessige funksjoner på grunn av det næringsmessige grunnlag som lofotfisket historisk har lagt for dette.

Fredningen skal opprettholde og videreutvikle Henningsvær som et levende sted med boliger, fiske, handel og annen næringsvirksomhet.

Fredningen skal ikke være til hinder for:

- a) at utviklingsrommet for næringsvirksomhet opprettholdes med grunnlag i etablerte miljø og kulturhistoriske verdier. Fredningen skal sikre helheten og de historiske, funksjonelle og visuelle sammenhengene i området.

Fredningen skal sikre helheten og de historiske, funksjonelle og visuelle sammenhengene i området.

Fredningen skal herunder bidra til å:

- a) bevare sammenhengen mellom byggverkene, anleggene og konstruksjonene og landskapet de ligger i
- b) sikre at uteområdene bevares slik at den funksjonelle og visuelle sammenhengen i kulturmiljøet opprettholdes
- c) sikre at de kulturhistoriske verdiene i byggverkene og anleggenes eksteriør, konstruksjoner, kaier, gateløp og plasser, havnebasseng, hjeller, park og annen grønnstruktur videreføres.
- d) sikre at byggverk, anlegg og strukturer fra ulike perioder bevares og at opprinnelige elementer og senere tilføyelser bevares dersom disse vurderes å ha en verdi som representant for den historiske utviklingen
- e) formidle forståelse for kulturmiljøet og de ulike tidsepoker det representerer

Fredningen av kulturmiljøet skal sikre helheten, sammenhengen, hovedstrukturen og tidsdybden i området. Henningsvær er et av Norges best bevarte fiskevær og fredningen skal sikre de kulturhistoriske og arkitektoniske verdiene i byggverkene eksteriør og strukturer som gateløp, havnebasseng, kaier, brygger, allmenninger, park, hager og annen grønnstruktur. De historiske, funksjonelle og visuelle sammenhengene skal særlig ivaretas. Bygningseksteriør og strukturer fra tiden etter 1940 skal sikres i den grad det er nødvendig av hensyn til kulturmiljøet. Fredningen skal ikke være til hinder for at Henningsvær opprettholdes og videreføres som et levende fiskevær med boliger, handel og annen næringsvirksomhet

Forslag om fredningsforskrift ligger som vedlegg 1.

1.3 HISTORIKK OG BESKRIVELSE AV OMRÅDET

Beskrivelse

På avstand preges Henningsvær av å være et øysamfunn i Lofoten, et småknauset, kupert terreng med lavtvoksende vegetasjon i ubebygde områder. Bebyggelsen langs vann og gater danner tette strukturer, og følger i stor grad terrenget. Dette gir et organisk og selvgrodd uttrykk. I uterommene er det i hovedsak bygd på terrenget i stedet for å sprengte bort. Synlige bergformasjoner er et lite naturinnslag som er typisk i uterommene. Enkelte hus har hager, og det finnes noen store trær i tiknytning til noen av disse. De bygde strukturene i Henningsvær kan grovt sett deles i tre hovedtyper, bebyggelsesstrukturer langs sjøen, spesifikt Heimsundet, bebyggelsesstrukturer langs gater på land og andre strukturer tilpasset terrenget som fyr eller hjeller.

Historikk

Utviklingen av de norske kyst- og fiskerisamfunnene fra 1800 til i dag har flere ting til felles, og kan kort sammenfattes gjennom stikkordene handels-/næringsutvikling, moderniseringen av fiskeriene, ny ressursforvaltning og omveltninger i næringsgrunnlaget. I det foreslåtte fredningsområdet i Henningsvær er alle disse generelle utviklingstrekkene lesbare i helheten, sammenhengene, bygningsmassen og strukturene. Henningsvær har bestått gjennom og utviklet seg i takt med de større samfunnsendringene.

Fisk og fiskeprodukter har vært en viktig handelsvare for Norge i hundrevis av år. På 1800-tallet så man imidlertid en dreining i markedet, der det utenlandske markedet ble større enn det innenlandske. Dette medførte statlig tilrettelegging av blant annet handelslovgivningen og utbygging av kystens infrastruktur. Henningsværs første store vekstperiode på 1800-tallet må ses i lys av denne utviklingen. I tillegg til en storstilt utbygging av rorbuer og hjeller for tilreisende fiskere ble det opprettet telegraf, poståpneri, og fyr og også bygget kapell og sykestue. Flere av bygningene og strukturene som ble etablert i denne første vekstperioden er tydelig lesbare på stedet.

Henningsværs andre store vekstfase kom første halvdel av 1900-tallet. Denne knyttes til moderniseringen av fiskerinæringen. Motoriseringen av den norske fiskeriflåten gjorde det mulig for fiskerne å reise større avstander og ta opp store mengder fisk. Gjennom videre tilrettelegging av havna i Henningsvær med moloen i 1937, ble stedet enda mer attraktivt for

tilreisende fiskere. Fremveksten av et stort antall fiskemottak, nye næringer knyttet til fiskeriene og utbygging av kaifronten er et resultat av dette. Veksten betydde også tilflytting med oppblomstring av boliger og forretninger på land. Også denne fasen har satt tydelig lesbare spor etter seg.

Siste endringsperiode for Henningsvær er knyttet til vår nære fortid, fra rundt 1970 og fram til i dag. Endringer i ressursgrunnlaget, fiskeripolitikken og i fiskerinæringen selv, hadde drastiske konsekvenser for kystsamfunnene, også i Henningsvær. Kvotereguleringen som fulgte av ressurskrisen i torskebestanden, hadde store konsekvenser på individ- og samfunnsnivå. Fasen er ikke preget av de store byggeprosjektene, men endringene i løpet av en femtiårsperiode har vært er drastiske og er viktige for å forstå transformasjonen av eksisterende og fremvekst av ny bygningsmasse, fremveksten av nye næringer og som bakteppe for å forstå dagens behov og utfordringer.

Helheten som det foreslåtte fredningsområdet med delområder utgjør, og den fiskeri- og kysthistorie som her fortelles gjør Henningsvær til en særdeles god representant for de siste to hundre års fiskeri- og kysthistorie, og gjør Henningsvær til et kulturmiljø av nasjonal verdi.

1.4 VERNEVERDIER

Kystsamfunnene i Norge gjennomgikk store endringer og vekst fra 1800-tallet og fram til i dag. Henningsvær er gjennom sin kontinuerlige utvikling og eksistens en unik representant for viktige utviklingstrekk i norsk kyst- og fiskerihistorie i perioden. Vesentlige strukturer og sammenhenger fra 1800- og 1900-tallet er fremdeles lesbare, og gir sammen med tilskudd fra 2000-tallet et unikt innblikk i utviklingen av norske fiskerier. Kulturmiljøet i Henningsvær illustrerer godt hvilke sosiale, næringsmessige og logistiske funksjoner et fiskevær i perioden 1800 til i dag har hatt og har.

Henningsvær kulturmiljø med delområder utgjør en helhet som på grunn av sosiale, økonomiske, politiske, klimatiske og topografiske forhold gjennom to hundre år har fått sitt karakteristiske uttrykk. De til enhver tid gjeldende bruksbehov, teknologiske muligheter og materialtilgang har sammen med de øvrige forhold bidratt til stor variasjon innad i Henningsvær. På bakgrunn av dette legger fredningsforslaget vekt på lesbarhet av helhet, sammenhenger og funksjoner innenfor fredningsområdet. Raske endringer i næringsmessige behov og de arealmessige forutsetningene på stedet har medført at vesentlige funksjoner til dels har blitt plassert der det har vært ledig areal. Dette har gitt seg uttrykk i et fredningsområde

med flere delområder. Hver bygning og objekt utgjør imidlertid en del av et helhetlig miljø med funksjonelle og historiske sammenhenger. Det er helheten i miljøet som skal bevares.

1.4.1 Arkitekturhistoriske verdier

Henningsvær er i stor grad formet av sine naturgitte fysiske forhold, klimatiske forutsetninger, ressurstilgang og den aktivitet som har foregått her. Sosiale, politiske og teknologiske forhold har også hatt betydning i denne sammenhengen. Strukturelt sett viser kulturmiljøet som helhet utviklingen fra rorvær på 1800-tallet til fiskevær på 1900-tallet, og overgangen til en ny tid med bilvei, nye næringer og en effektivisert fiskerinæring.

Det kuperte terrenget er i stor grad beholdt, og bygging på terrenget med synlige fjellformasjoner er et karaktertrekk på stedet. Tidligere var sjøen viktigste transportåre, og mye av bygningsmassen er henvendt mot og knyttet til sjøveien. Gatene på land har hatt en sekundær rolle i å strukturere bebyggelsen. Terrenget har også hatt betydning i strukturering av bebyggelse anlegg og konstruksjoner.

Langs Heimsundet er byggevirksomheten preget av eldre brygger med gavl mot sjøen, fiskebruk med langside og kaifronter mot Heimsundet. Til- og påbygg er lagt til etter hvert som behov har meldt seg, betinget av tilgjengelig rom og materialtilgang. Langs gatene ligger en kombinasjon av boliger og forretninger, ofte satt direkte på bakken, eller på støpt eller påfylt masse. For flere av boligbyggene er tidsperioden lett å lese, for eksempel kan man finne flere eksempler på funkis. Bygg og anlegg som fyr, molo, hjeller og rorbuer er plassert med utgangspunkt i hva som har vært hensiktsmessig ut ifra deres funksjon.

Den lokale byggeskikken har gjennom tilpassing til vær og vind fått et nøkternt uttrykk. Bygningene har tradisjonelt stor variasjon i farge og materialbruk. Form og utseende på bygningene er i mange tilfelle et resultat av deres bruksområder, og preget av påbygg og synlige spor etter ombygginger. Dette gir en variert bebyggelse, med trekk fra flere stilarter og påvirkninger. Materialknapphet og behov for raske endringer har gitt ytterligere variasjon gjennom kreative løsninger.

1.4.2 Kulturhistoriske verdier

Det foreslått fredete kulturmiljøet i Henningsvær forteller historien om utviklingen av norske kystsamfunn og fiskerier de siste to hundre årene. I Henningsvær knyttes dette til teknologisk utvikling, nærings- og handelspolitikk, utbygging av kystens infrastruktur og ulike

samfunnsmessige forhold. Det er tre faser av norsk kyst- og fiskerihistorie som er særlig tydelige i Henningsvær kulturmiljø, og som beskrives nærmere under:

- I. Fremvekst av rorværet på 1800-tallet
- II. Moderniseringen av fiskerinæringen – 1900-1960
- III. Endringer i ressursgrunnlag, fiskeripolitikk og næring – 1970 til i dag

I. Fremvekst av rorværet på 1800-tallet

Den store befolkningsveksten i Europa på 1800-tallet medførte en stor etterspørsel etter norsk torsk, noe som gav ringvirkninger på flere områder. Veksten i eksportmarkedet bidrog til å endre og omforme lokale samfunn økonomisk, sosialt og kulturelt. Disse endringene fant også sted i Henningsvær, som i løpet av noen tiår gikk fra å være et lite rorvær rundt midten av 1800-tallet til å bli Norges største og viktigste fiskevær.

Staten la til rette for utviklingen og den økonomiske veksten gjennom flere tiltak.

Handelslovgivingen ble friere, og skattlegging og tollavgifter bygget ned. Fiskeriene ble også liberalisert, etter prinsippet «fritt hav og fritt fiske». Væreierens utbygging av rorbuer med tilhørende hjeller, samt framveksten av flere store brygger, så som Altona og Heimgårdsbrygga, knyttes til dette. Væreiergården og Storhagan er viktige spor etter væreiertiden.

Den landsdekkende samferdselsutbyggingen som fant sted fra midten av 1880-tallet kan også kobles til betydningen til fiskeriene hadde for nasjonen. Denne utbyggingen var et ledd i å utvikle den nasjonale økonomien og et landsomfattende marked. I Henningsvær forteller blant annet Renergården, som hadde telegraf fra 1862, Amtmannskaien som var dampskipskai og fyrstasjonen på Kvitvarden om denne utbyggingen.

Fiskeri er ikke et yrke uten risiko, og det er på den bakgrunn man må se utbyggingen av kapell på 1850-tallet i Henningsvær. Dagens kirke er ny, men ivaretar den historiske strukturen der den ligger på samme sted som det opprinnelige kapellet. Også Fiskarheimen på Hellandsøya kan ses i denne sammenhengen.

II. Moderniseringen av fiskerinæringen 1900-1960

Den neste store utbyggingsfasen i Henningsvær skjer i hovedsak på første halvdel av 1900-tallet, og knyttes til den moderniseringen av fiskerinæringen i perioden.

Motoriseringen av fiskeriflåten fram mot ca. 1920 fikk enorm betydning for nasjonen, kyst-Norge og Henningsvær. Dette gjaldt både økonomisk, for sosiale maktposisjoner,

bosetningsmønstre og ved å gi grunnlag for nye yrkesgrupper på land. Endringene medførte fraflytting og nedleggelse av mange fiskevær og handelsstasjoner, men i Henningsvær gav de en vekstperiode.

Moderniseringen av fiskeflåten medførte at flere fiskere kunne reise lengre og ta opp mere fisk. Dette medførte en tilrettelegging av havna i Henningsvær gjennom bygging av molo, ny kai på Finnholmen, og utbygging av fiskerimottak og dagens kaifront. Fiskerimottak ble bygd ikke bare i Heimsundet, men også på Banhammaren og Bryggmannsholmen. Med båtmotorer kom behov for en servicenæring som kunne vedlikeholde og reparere. De første slippene i Henningsvær ble bygget i 1920 og 1927. Motoriserte båter betød et behov for drivstoff, og på femtitallet var det fire-fem bunkringsstasjoner i Henningsvær. I dag står det en drivstofftank igjen, på Finnholmen. Denne står samlet med en del andre tanker, knyttet til blant annet tranproduksjon og laksefiske.

Teknologiske nyvinninger medførte også fremvekst av nye næringer, som Kaviarfabrikken og Trevarefabrikken, filetfabriker og senere fryserier er eksempler på. Nye krav til håndtering av fisk medførte også at Henningsværingene opprettet et lokalt vannverk.

Den økte sysselsettingen gav grunnlag for flere fastboende, noe man ser i antall bolighus reist i perioden. Med en øking i den fastboende befolkningen ble flere sosiale funksjoner opprettet, og Henningsvær fikk både forsamlingshus og losje i perioden. Den økte aktiviteten i fiskeværet gav også rom for sekundær næringsdrift i form av spesialforretninger som slakter og bakeri, som det finnes spor av flere steder både på Heimøya og Hellandsøya.

Store markedsendringer og endringer i pris og kostnader er bakteppet for at fiskeriorganisasjonene og også et eget fiskeridepartement så dagens lys i perioden. I Henningsvær forteller vøreierboligen denne siden av fiskerihistorien. Bygningen har blitt benyttet som velferdsstasjon og kontor (1977) for Norges Fiskarlag.

III. Endringer i ressursgrunnlag, fiskeripolitikk og næring 1970 til i dag

Siste historiske fase som kan leses i kulturmiljøet i Henningsvær er perioden fra rundt 1980 og fram til de første tiårene av 2000-tallet. Denne perioden på så vidt femti år var preget av store endringer som fikk drastiske konsekvenser for fiskerinæringen og kystsamfunnene. Man kan snakke om et vendepunkt i historien. Endringene som har skjedd fra 1980-tallet forteller om en fase i norsk kysthistorie som er lite ivaretatt med vern. Denne nære historien setter transformasjonen av bygningsmasse og inntoget av nytt næringsliv i Henningsvær i perspektiv, og er av betydning for å forstå dagens behov og utfordringer.

På 1980-tallet fikk man et fokus på bærekraftig ressursforvaltning som følge av svekkelsen av bla torskestammen. Prinsippet om «fritt hav og fritt fiske» ble erstattet med kvoteregulering. Sammen med den teknologiske utviklingen og en dreining av fiskeripolitikken i en mer markedsorientert retning medførte dette en krise i norske fiskerier, og en stor reduksjon i antall yrkesutøvere i de norske fiskeriene. Dette førte videre til en omfattende fraflytting og sentralisering når man ser landet under ett. Det er ikke en entydig utvikling: Enkelte steder har fiskeriet likevel vokst, enten i folketall, i næring, eller begge. I Henningsvær gikk man fra nær 70 fiskebruk på 1950-tallet, til en håndfull mottak, i hovedsak langs Heimsundet i dag. Disse håndterer store kvanta og leverer fisk og fiskeprodukter i hele landet og også internasjonalt.

Fremveksten av petroleums- og oppdrettsnæringen førte til utbygging av veier langs kysten i tiårene etter 1970. Med tomme hus, nye veier og en ny og kjøpesterk befolkning nasjonalt og internasjonalt kom reiselivet inn som en stor ny næring, også i Henningsvær. Reiselivsnæringen og andre næringer har, sammen med tilflyttere påvirket bygningsmassen og miljøet med både nybygg og ny bruk av eksisterende bygninger. Parkeringsplassen ved Hjellskjæret er ved utfylling blitt stor nok til å dekke noe av parkeringsbehovet til de besøkende.

For mer informasjon om de kulturhistoriske verdiene i Henningsvær viser vi til forvaltningsplanen (vedlegg 2) kap. 2.

1.5 KONSEKVENSER FOR ULIKE INTERESSER I OMRÅDET

Vurderingene av konsekvensene for de ulike interessene bygger på Riksantikvarens egne utredninger, medvirknings- og høringsprosessene og rapport fra Menon (vedlegg 3). Når det gjelder kostnader ved fredningen for private og det offentlige omtales dette nærmere i kapittel 4. For tall tas det utgangspunkt i bygninger slik de er registrert i matrikkelen, og det må tas høyde for eventuelle feilkilder.

1.5.1 Næringsinteresser

Drøyt 30 % av byggene i fredningsområdet er registrert som næringsbygg, ifølge matrikkelen. Reiseliv, handel og sjømat er de største næringene. Fiskerinæringens interesser omtales nærmere i kapittel 1.5.3, og reiselivsinteressene omtales i kapittel 1.5.5.

I følge Menons regnskapsbase er det registrert 164 enheter i Brønnøysundregistret i Henningsvær. Av disse er 72 aksjeselskap og 92 enkeltpersonforetak. Det er omtrent 42 aktive

rapporteringspliktige foretak, med ca. 260 ansatte. Flertallet antas å være innenfor fredningsområdet.

Handel, restauranter og andre næringer

Henningsvær har flere hoteller og overnattingssteder, privat utleie over nett, restauranter, kafeer og galleri. I tillegg finnes en rekke forretninger i Henningsvær, av typen dagligvare og detaljhandel. For disse er både fastboende, nærbefolkning og andre besøkende viktige.

Virksomhetene kan være underlagt krav etter lovverk som forvaltes av Mattilsynet, Arbeidstilsynet og Kystverket. I tillegg kommer gjeldende reguleringsplan, plan- og bygningsloven, TEK17, SAK10 og brannforskrifter.

I fredningsprosessen har det blitt hentet inn informasjon fra bl.a. kommunen, lokale næringsdrivende og Arbeidstilsynet om utviklingsbehov og utfordringer i fredningsområdet. Denne informasjonen ligger til grunn for fredningsforslaget. Tema som har kommet opp er:

- mulighet til å øke kapasitet i driftsbygg
- mulighet til å følge krav og pålegg fra andre tilsyn og myndigheter som Arbeidstilsyn, knyttet til universell tilgjengelighet mv.
- betydning av tilstrekkelig infrastruktur knyttet til trafikkavvikling og parkering, sanitærbehov, belysning, skilting og avfallshåndtering

Kulturmiljøet i Henningsvær har kvaliteter som innebærer potensiale for ytterligere verdiskaping. For å skape en langsiktig og forutsigbar situasjon, har Riksantikvaren lagt stor vekt på å utarbeide en forskrift som gir rom for ombruk og utvikling. Handlingsrommet og mulighetene for videreutvikling vil være viktig for videre bruk og bevaring av kulturmiljøet for ettertiden, noe fredningsforskriften legger til rette for. I utformingen av fredningsbestemmelsene er det lagt vekt på at bestemmelsene skal ha en god balanse mellom vern og utvikling som utgjør det nødvendige rammeverket for utviklingen av Henningsvær i et langsiktig perspektiv.

Den foreslåtte fredningen vil ikke være til hinder for fortsatt drift av forretninger, serveringssteder og annen næringsvirksomhet. Den vil heller ikke være til hinder for utvikling av ny næring i tråd med formålet med fredningen.

Virkning på lokale håndverksbedrifter

Med en fredning av kulturmiljøet i Henningsvær kan man se for seg en økt vedlikeholds- og istandsettingsaktivitet på fredete bygg som skaper ringvirkninger for bygg- og anleggsnæringen. Etterspørselen vil i større eller mindre grad rette seg mot lokale håndverksbedrifter.

1.5.2 Private brukere og eiere

Boliger

I SSBs befolkningsstatistikk for 2021 er det registrert 505 personer med bostedsadresse i grunnkretsen Henningsvær (et område som er en del større enn fredningsområdet). Drøyt 40 % av byggene i fredningsområdet er privatboliger, ifølge matrikkelen. Størstedelen av boligbebyggelsen i fredningsområdet er bygget i perioden 1850-1950. Flere bygninger som i dag ikke er registrert som boliger, kan være aktuelle for ny bruk til boligformål. Flere av tomtene i Henningsvær er festetomter.

Bygninger som fungerer kun som boliger er underlagt krav etter byggeteknisk forskrift (TEK17), plan- og bygningsloven, branntilsynets krav og eventuelle krav knyttet til universell utforming. For boliger som benyttes til forretningsvirksomhet gjelder de krav som er knyttet til den aktuelle formen for forretningsvirksomhet, for eksempel reiseliv eller fiskebruk. Arbeidsmiljøloven gjelder i bygninger hvor det sysselsettes arbeidstakere. Krav til bolig gjelder også for fritidsboliger. For uteområdene er gjeldende reguleringsplan og plan- og bygningsloven de viktigste rammer private eiere må forholde seg til. For festetomter gjelder i tillegg festeavtalen og lov om tomtefeste.

I fredningsprosessen har det blitt hentet inn informasjon fra bl.a. kommunen, grunneiere og tomtefestere om utviklingsbehov og utfordringer i fredningsområdet. Denne informasjonen ligger til grunn for fredningsforslaget. Tema som har kommet opp er:

- ombruksmulighet og oppgraderinger av eksisterende bygninger for ny bruk
- mulighet for tilrettelegging av uteområder for bruk
- behov for tilrettelegging for brannsikkerhet, universell utforming med mer

Den foreslåtte fredningen vil ikke være til hinder for fortsatt utnyttelse til boligformål, for ombruk av bygningsmasse eller andre tiltak som er i tråd med formålet med fredningen.

Friluftsliv

Inn under denne brukergruppen faller både fastboende og besøkende som bruker de offentlige uteområdene i Henningsvær, så som veier, gater, plasser og naturområder som hjellbergene.

Friluftsløven regulerer allemannsretten mens reguleringsplanen har bestemmelser som beskytter friluftsområdene mot inngrep. Deler av friluftsområdene på land er også hjellområder og dermed underlagt Mattilsynet og Arbeidstilsynets regler i sesongen der fisken tørkes. Heimsundet og deler av havnefronten på Hellandsøya er regulert til trafikk og havneformål der havne- og farvannsloven gjelder. Utenfor trafikk og havneområdene er sjøområdene regulert til friluftsområder i sjø og vassdrag.

Den foreslåtte fredningen er ikke til hinder for bruk av offentlige uteområder.

1.5.3 Fiskeriinteresser

Sjøarealet som er foreslått fredet utgjør omtrent 67,6 dekar. Den foreslåtte fredningen vil ikke være til hinder for at eksisterende bruk av havna knyttet til fiskerivirksomhet kan fortsette som før.

I 2019 var det registrert fire fiskebruk i Henningsvær. Tre av disse ligger innenfor det foreslåtte fredningsområdet. Det finnes også fiskeforedlingsbedrifter innenfor fredningsområdet. Noen av virksomhetene kombinerer sin virksomhet med bl.a. utleie/ hotellvirksomhet. I 2007 var det registrert ti hjemmehørende båter i Henningsvær. Under sesongfisket er Henningsvær liggehavn for rundt 150 båter. Det finnes også virksomheter som driver med verkstedsdrift og industri, blant annet knyttet til reparasjon og utstyrsleveranse til fiskebåter. To aktører, hvorav en holder til innenfor fredningsområdet, benytter fiskehjell i fredningsområdet til produksjon.

Tiltak i havna reguleres gjennom lov om havner og farvann 21. juni 2019 nr. 70. Virksomhetene underlegges krav etter lovverk som forvaltes av Mattilsynet, Arbeidstilsynet, Kystverket Fiskeridirektoratet og Justervesenet. I tillegg kommer gjeldende reguleringsplan, plan- og bygningsloven, TEK17, SAK10 og brannforskrifter.

I fredningsprosessen har det blitt hentet inn informasjon fra bl.a. kommunen, næringen (fiskere, mottak og fiskerirelatert industri) Kystverket og Arbeidstilsynet om utviklingsbehov, regelverk og utfordringer i fredningsområdet som grunnlag for fredningsforslaget. Innspillene er knyttet til forhold som:

- trygge og tilstrekkelige liggesteder for fartøy og mulighet til sikker forflytting mellom fartøy og kai
- sanitære behov, velferdsbehov og burom for sesongarbeidere

- mulighet til å forflytte råstoff og varer mellom ulike deler av produksjonslinjen og å sikre ivaretagelse av mathygieniske krav i tørrfiskproduksjonen
- mulighet for å drive løpende vedlikehold og oppgradering av produksjons- og lagringslokaler med tanke på sikkerhet og for å tilfredsstille andre myndighetskrav
- mulighet til å kunne utvikle og legge om produksjon/øke kapasitet i takt med tidens krav og marked.

Kulturmiljøet i Henningsvær har unike og helhetlige kvaliteter som innebærer potensiale for verdiskaping. For å skape en langsiktig og forutsigbar situasjon, har Riksantikvaren lagt stor vekt på å utarbeide en forskrift som gir rom for utvikling. Fiskeriene og den fiskerirelaterte næringen har formet det verdifulle kulturmiljøet, og skal kunne videreutvikles. En videreutvikling vil være viktig for videre bruk og bevaring av kulturmiljøet for ettertiden. Både fredningsbestemmelsene og formålet med den foreslåtte fredningen legger til rette for videreutvikling.

Den foreslåtte fredningen vil ikke være til hinder for at fiskeri- og fiskerirelatert næring og annen eksisterende bruk av havna knyttet til fiskerivirksomhet kan fortsette som før. Den vil heller ikke være til hinder for utvikling av næringen i tråd med formålet med fredningen.

Hjellområdene

Innenfor det foreslått fredete kulturmiljøet ligger tre hjellområder. Hjellbergene er regulert til spesialområde friluftsliv - kulturlandskap i gjeldende reguleringsplan. Reguleringsplanen åpner ikke for inngrep ut over vegetasjonsskjøtsel i disse naturområdene.

Hjellområdene ble spilt inn som viktige å inkludere i fredningsforslaget lokalt. Områdene er viktige nærfriluftsområder, og som produksjonsområder for tørrfisk. Hjellområdene eies av Vågan kommune, og hjellene leies ut til fiskebruk for produksjon av tørrfisk. Leietaker har vedlikeholdsplikt.

Tiltak i hjellområdene underlegges krav etter lovverk som forvaltes av Mattilsynet og Arbeidstilsynet. I tillegg kommer gjeldende reguleringsplan, plan- og bygningsloven, TEK17 og SAK10.

I fredningsprosessen har kommunen, næringen og innbyggere informert om utviklingsbehov, regelverk og utfordringer i fredningsområdet som grunnlag for fredningsforslaget. Innspillene er knyttet til forhold som:

- mulighet til å ivareta mathygieniske hensyn eller HMS som følge av krav fra Mattilsyn og Arbeidstilsyn
- betydningen av hjellenes opplevelsesverdi og området rolle som nærfriluftsområde
- endringer i produksjonskrav som kan medføre at hjellområdene går ut av bruk som produksjonsområder for tørrfisk

Fredningen er ikke til hinder for fortsatt bruk av hjellene, og forskriften legger til rette for at krav fra Mattilsynet eller Arbeidstilsynet kan følges opp. Fredningen er heller ikke til hinder for nødvendig vedlikehold av fiskehjellene. Med unntak for hjellområdene Nattmålshaugen, Rundhaugen og Vartangen, er det lagt inn en bestemmelse i forskriften om at hjellene kan rives dersom det ikke lenger er mulig å tørke fisk på tradisjonelt vis.

Eierskap og ansvar for statlig fiskerihavn

Havna i Henningsvær har status som statlig fiskerihavn klasse a. Stortinget bestemte som ledd i regionreformen at statens fiskerihavner skal overføres fra Kystverket til fylkeskommunene. Fylkene nord for Stad hadde per juni 2021 fortsatt ikke tatt over de statlige fiskerihavnene, og etter det Riksantikvaren er kjent med er prosessen med overføring av havner til fylkeskommunene stanset.

Eierskap og ansvarsforhold har etter Riksantikvarens vurdering ingen betydning mht. til bruk og utvikling i det foreslått fredete området.

1.5.4 Samferdselsinteresser

Bilveier

Fylkesvei 816 ligger innenfor fredningsområdet, denne går også over moloen i Henningsvær. Øvrige veier der det foreligger et offentlig ansvar i fredningsområdet er kommunale. I løpet av fredningsprosessen har det kommet fram flere forhold, behov og utfordringer som har hatt betydning for utforming av fredningsforslaget. De viktigste er knyttet til:

- Trafikkavvikling og logistiske utfordringer langs smale veier
- Parkeringsutfordringer knyttet til begrensninger i og utenfor fredningsområder

Fredningen vil ikke være til hinder for vedlikehold eller eksisterende bruk av veinettet. Virksomhet som forutsetter endringer av dekke eller utvidelse av vei vil ikke være tillatt i fredningsområdet uten at kulturmiljømyndighetene har gitt dispensasjon fra fredningen.

Fredningen vil ikke være til hinder for å legge til rette for trafiksikkerhet og parkering, så lenge dette gjøres på en måte som er i tråd med formålet med fredningen, og forutsatt at

kulturmiljømyndighetene har gitt dispensasjon fra fredningen. Det samme gjelder tilrettelegging for ladestasjoner for biler og fartøy.

Kystverkets navigasjonsinstallasjoner

Kystverket har en navigasjonsinstallasjon som er i drift innenfor fredningsområdet. Fredningen vil ikke være til hinder for at Kystverket kan drifte og vedlikeholde navigasjonsinstallasjonene med hensyn til sikkerhet og fremkommelighet i sjøområdet.

Den nedlagte fyrlykten på Henningsvær fyr som Kystverket har et ansvar for, ligger også innenfor fredningsområdet. I utgangspunktet har ikke Kystverket ønsket at fyrlykten fredes, da den er ute av funksjon og Kystverket ikke ønsker å påkoste installasjonen ytterligere vedlikehold. Saken har vært gjenstand for dialog 30.4.2020 mellom Riksantikvaren, Kystverket, Nordland fylkeskommune og Vågan kommune, og Riksantikvaren anser saken for løst. Vi viser her til Kystverkets uttale til høring av fredningsforslaget i kapittel 2.2.4

1.5.5 Reiselivsinteresser

Reiselivet er en av de største næringene i Henningsvær. Det er flere hoteller og overnattingssteder, privat utleie over nett, restauranter, kafeer og galleri. I tillegg finnes en rekke forretninger i Henningsvær, av typen dagligvare og detaljhandel. For disse er både fastboende, nærbefolkning og andre besøkende viktige.

I 2016 var det om lag 18.000 kommersielle overnattinger i Henningsvær (Menon-publikasjon nr. 72/2017). For Airbnb finnes ikke det nøyaktige anslag. En vesentlig andel av byggene som er registrert som privatboliger leies ut til overnatting blant annet gjennom Airbnb. For Vågan kommune som helhet er det totalt registrert 847 Airbnb-enheter i perioden 2016-2021, men det er usikkert hvor mange av disse som ligger i Henningsvær.

Virksomhetene kan være underlagt krav etter lovverk som forvaltes av Mattilsynet, Arbeidstilsynet og Kystverket. I tillegg kommer gjeldende reguleringsplan, plan- og bygningsloven, TEK17, SAK10 og brannforskrifter.

Utviklingsbehov og utfordringer som må vurderes i forvaltningen av et fredet område relatert til reiseliv:

- behov for å kunne utvide drift og kapasitet, bl.a. i høysesongen (for eksempel transformasjon og nybygg)

- behov for tilstrekkelig infrastruktur knyttet til trafikkavvikling og parkering, sanitærbehov, belysning, skilting og avfallshåndtering
- sikkerhet under ferdsel i fiskeværet
- mulighet til å følge opp krav fra Arbeidstilsynet, Mattilsynet og til universell utforming mv.

Reiseliv i kommuneplanen

Vågan kommune har ingen reiselivsplan for Henningsvær, men kommuneplanens arealdel (Kommuneplanens arealdel 2017-2029) har bestemmelser som gjelder reiselivet. Bestemmelse 2.8 Turisme og reiseliv - BFT a) sier at «Nye turisme- og reiselivsnett skal utvikles i tråd med lokal byggeskikk eller tilpasses moderne arkitektoniske løsninger».

Vågan kommuneplans samfunnsdel 2020-2032 vedtatt 15. juni 2020 har som visjon «I Vågan skal vi jobbe aktivt for at kommunen skal være attraktiv – både for innbyggere, næringsdrivende og besøkende. Vi ønsker en kommune med rom for kreativitet, drivkraft og nyskaping, godt forankret i Vågans sterke kystkultur og tusenårige historie. Vågan skal i fremtiden fortsatt være et godt sted å bo og virke – tett på havet og fjellan.»

Ett av fem satsingsområder i planen er bærekraftig stedsutvikling, der hovedmålet er «Vågan kommune skal utvikle kommunen som en helhet med et sterkt bysentrum og livskraftige distrikter – i en levedyktig region». Et delmål er at lokalsamfunn i Vågan skal ha gode bomiljø der folk trives og ønsker å bli værende, og ett av grepene som nevnes for å oppnå dette målet er «Ivareta kontrastene i kommunens ulike tettsteder som en styrke, med grunnlag i stedenes identitet og historie».

Under satsingsområdet Lokal natur-, kultur- og ressursforvaltning er hovedmålet «Vågan kommune skal ha en bærekraftig ivaretagelse av natur, kultur og lokale ressurser» og et delmål «En sterk lokal kystkultur med fremheving av lokale produkter og vår rike kulturhistorie». Et av handlingspunktene er «Utvikle en helhetlig forvaltning av kommunens kulturminner og kulturmiljø»

Fredningen støtter opp under målsettinger i kommuneplanens areal- og samfunnsdel.

Lofoten DGØ 2030

Lofotrådet - Interkommunalt politisk råd for Lofoten (Vågan, Vestvågøy, Flakstad, Moskenes, Værøy og Røst) har en satsing som heter Lofoten DGØ 2030 (Lofoten – De grønne øyene). Rett før sommeren 2021 vedtok kommunene det de kaller en grovskisse og et veikart, som består av seks satsingsområder med en rekke hovedmål og delmål. Viktige stikkord her er

sirkulærøkonomi, samhandling (offentlig, privat næringsliv, reiseliv mv) og grønne reiselivsmål.

Fredningen vil kunne understøtte flere av satsingens målsettinger.

Festivaler og arrangementer

Codstockfestivalen er en årlig musikkfestival med hovedvekt på blues og irsk musikk. Festivalen legges til pinsen hvert år. I 2022 feirer festivalen sitt 20-årsjubileum.

«Trevarefest» er en tredagers musikkfestival i Henningsvær som ble arrangert første gang i 2017. Festivalen arrangeres i slutten av juli.

Førjulseventyret er et årlig samarbeid mellom lokale håndverkere, handelsvirksomheter, restauranter, kafeer, overnattingssteder og kunstgallerier i Henningsvær som strekker seg fra første helg i november og fram mot jul. Det tilbys en rekke aktiviteter og arrangementer. I 2021 hadde Førjulseventyret 15-årsjubileum.

Lofotcupen og VM i skreifiske arrangeres i Svolvær, men fiskekonkurransen har ringvirkninger også for Henningsvær i form av besøkstall knyttet til kost og losji. For 2022 er det totalt ca. 600 deltakere og over 70 båter som er med på selve sportsfiskekonkurransene.

Fredningen er ikke til hinder for gjennomføring av arrangementene.

Besøkstall

Henningsvær har tilreisende gjennom hele året, men hovedvekten av besøkende kommer i sommersesongen. Riksantikvaren hentet inn besøkstall fra Telenor Mobility Analytics for perioden juni-september i 2018 og 2019, beregnet ved hjelp av lokasjonsdata fra de tilreisenes mobiltelefoner. For 2019 viser besøkstallene at besøkmengden per dag i perioden lå mellom 1000 og 2000, nærmere 1000 i starten og slutten av sesongen, og nærmere 2000 i høysesongen. I de to festivalperiodene i pinsen og slutten av juli øker dagsbesøket med rundt tusen sammenlignet med de øvrige dagene i perioden, altså nærmere 3000 daglige besøk.

Hovedvekten av besøkende er norske turister, grovt regnet to tredjedeler av besøkmassen. Øvrige besøkende fordeler seg på en rekke land, i stor grad fra nordiske land, og en god del tyske og britiske. En mulig feilkilde oppstår når turister kjøper lokale SIM-kort.

Fredningen vil ikke være til hinder for utvikling av ny reiselivsnæring eller videreutvikling i tråd med kommunens planer. Fredningen legger til rette for en bærekraftig bruk av ressursen som kulturmiljøet er, og kan med hensiktsmessig forvaltning ha et stort potensial for økt historisk og kulturbasert turisme.

Verdiskapingsmidler post 77

I 2015-16 gav Riksantikvaren tilskudd pålydende kr. 300 000,- til prosjektet Henningsvær nye tider. Målsettingen med prosjektet var å bevare Henningsvær som et nasjonalt viktig kulturminne, samtidig som en bevarer og videreutvikler tettstedet som et attraktivt sted for næringsutvikling og bosted for innbyggerne.

I 2019 fikk Vågan kommune kr. 1 000 000,- i verdiskapingsmidler. Deler av midlene ble brukt av Vågan kommune til å utarbeide to rapporter. Den ene var en belyningsstudie for Henningsvær, som gir anbefalinger for hvordan ulike hensyn – sikker ferdsel langs Kaiveien, arbeidslys og boligfunksjoner – kan ivaretas gjennom gjennomtenkt bruk av belysning. Den andre rapporten er en mulighetsstudie knyttet til trafikkavvikling og parkeringsbehov i Henningsvær. Bakgrunnen for rapporten er utfordringene knyttet til manglende parkering bl.a. for bobiler og tilreisende i reiselivssesongen.

Begge rapporter kan bidra til å løse eksisterende utfordringer i dagens Henningsvær knyttet til ulike bruksbehov og reiseliv, samtidig som de kan understøtte formålet med fredningen. Etter at mulighetsstudien for trafikkavvikling ble levert satte Vågan kommune i gang arbeid med reguleringsplan for etablering av g/s-vei over broen inn til Henningsvær, og utarbeidet også bobilparkering på Sauøya utenfor Henningsvær.

1.5.6 Samiske interesser

Den samiske historien er en viktig del av fortellingen om Lofoten, og Vågan kommune har en rekke samiske kulturminner- og miljøer. Disse er omtalt i kulturminneplan for Lofoten.

Riksantikvaren ser ikke at det er registrert fredete samiske kulturminner innenfor eller nær fredningsområdet i Henningsvær. Sametinget er høringspart, og har ikke opplyst om samiske interesser i sin uttale til den sentrale høringen av fredningsforslaget.

1.6 FORHOLDET TIL ANNET LOVVERK

1.6.1 Kulturminneloven og plan- og bygningsloven

Kulturminneloven er en særlov. Den gjelder derfor foran generelle lover som for eksempel plan- og bygningsloven. Dette innebærer at det med hjemmel i plan- og bygningsloven ikke kan vedtas

bestemmelser som er i strid med kulturminneloven. Ved eventuell motstrid, går bestemmelsene i kulturminneloven foran.

En reguleringsplan for området vil fastsette hvilken bruk de forskjellige arealene kan ha. Kulturmiljøfredningen setter grenser for hvilke endringer denne bruken kan påføre kulturmiljøet.

Eiendommene i fredningsområdet er i dag regulert gjennom to reguleringsplaner:

- Reguleringsplan for Henningsvær – plan id 185, vedtatt av kommunestyret 10.12.2008, med mindre endring vedtatt 10.11.14
- Detaljreguleringsplan for Misværhola og Hjellskjæret plan id 247, vedtatt i kommunestyret 6.12.2017 som viderefører bevaringsformålet fra plan ID 185.

Hovedhensikten med plan 185 er at stedet skal bevares og videreutvikles på grunnlag av de etablerte historiske og miljømessige verdier. Helhetlige kulturmiljøer fra området og samfunnsfunksjoner i Henningsvær skal bevares, det skal legges vekt på at kulturmiljøet gjenspeiler et nyere tids fiskevær, og det varierte bygningsmiljøet med blanding av store og små bygg skal bevares, slik at mangfoldet ivaretas. Plan 247 gjelder utvidelse av hotell og overnattingssteder i Misværhola og på Hjellskjæret. Det fremgår av fellesbestemmelsene at overordnet plan er plan ID 185, og at bestemmelser gitt i overordnet plan om bevaringskategori videreføres.

Det finnes ingen områder eller enkeltbygninger innenfor det foreslåtte fredete området som er midlertidig fredet, eller som omfattes av tidligere fredningsvedtak.

1.6.2 Forholdet mellom reguleringsplan og fredning

Reguleringsplanene som er utarbeidet med hjemmel i plan- og bygningsloven vil fortsatt være gjeldende etter at fredningen trer i kraft. Reguleringsplanene og fredningsforskriften vil virke side om side. Begge regelverkene legger vekt på vern og utvikling av Henningsvær, jf. § 1 Planens intensjoner i reguleringsplanen og § 1 Formålet med fredningen i forslaget til fredningsforskriften.

Forslaget til fredningsforskriften og reguleringsplanen er forskjellig på tre vesentlige områder, som gir grunnlag for ulike vurderinger av samme saksforhold. Dette gjelder:

- Tidsperspektivet: Et kulturmiljø fredes i utgangspunktet for «evigheten», mens reguleringsplaner endres med jevne mellomrom

- Verdivurderingen: En kulturmiljøfredning har hovedfokus på helheten og sammenhengen mellom kulturminnene i området, mens reguleringsplanen i stor grad er objektorientert (fokus på den enkelte bygning eller konstruksjon) og setter krav til bl.a. materialbruk og autentisitet på enkeltbygg.
- Nasjonalt /lokalt grunnlag: Kulturmiljøfredningen har det nasjonale perspektivet, mens reguleringsplanen har det lokale perspektivet.

Ethvert søknadspliktig byggetiltak forutsetter at det først foreligger dispensasjon etter fredningsforskriften § 4. Dersom det gis dispensasjon fra fredningsbestemmelsene, vil det i de fleste tilfeller knyttes vilkår til tillatelsen. Da disse vilkårene normalt vil legge føringer for behandlingen av en søknad etter plan- og bygningsloven, er det viktig at dispensasjon fra forskriftens bestemmelser foreligger før søknaden etter plan- og bygningsloven ferdigbehandles. Der reguleringsplanen har strengere bestemmelser enn fredningsbestemmelsene, er det de strengeste bestemmelsene som gjelder og omvendt: Der fredningsforskriften har de strengeste bestemmelsene, er det disse som gjelder. Samordning av saksbehandling er nærmere omtalt i forvaltningsplanens del 2 og 3.

Ethvert søknadspliktig byggetiltak forutsetter at det først foreligger dispensasjon etter fredningsforskriften § 4. Deretter skal saken behandles etter bestemmelsene i reguleringsplanen og plan- og bygningsloven.

1.6.3 Naturmangfoldloven

Ved offentlig myndighetsutøvelse skal prinsippene i lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold §§ 8-12 legges til grunn som retningslinjer. Dette gjelder blant annet når et forvaltningsorgan tildeler tilskudd, og ved forvaltning av fast eiendom, jf. § 7.

Riksantikvaren har gjennomført søk i artsdatabasens Artskart og Miljødirektoratets Naturbase den 30.11.2021 for å fremskaffe kunnskap om beslutningsgrunnlaget. Nedenfor er en omtale av viktige naturtyper og arter i området som foreslås fredet etter kulturminneloven. Det er registrert følgende arter av stor eller særlig stor forvaltningsinteresse, og som er sårbare eller truede i området:

- kornkråke (*Corvus frugilegus*)
- hønehauk (*Accipiter gentilis*)
- ærfugl (*Somateria mollissima*)
- toppskarv (*Phalacrocorax aristotelis*)
- makrell (*Scomber scombrus*)
- jordugle (*Asio flammeus*)
- gråtrost (*Turdus pilaris*)
- bjørkefink (*Fringilla montifringilla*)
- polarsisik (*Acanthis hornemanni*)

- bergirisk (*Carduelis flavirostris*)
- gråsisik (*Acanthis flammea*)
- gulnebbblom (*Gavia adamsii*)
- havørn (*Haliaeetus albicilla*)
- svartbak (*Larus marinus*)
- havelle (*Clangula hyemalis*)
- praktærflugl (*Somateria spectabilis*)
- ask (*Fraxinus excelsior*) – sterkt truet
- havhest (*Fulmarus gracialis*) – sterkt truet
- krykkje (*Rissa tridactyla*) – sterkt kritisk truet
- lomvi (*Uria aalge*) – kritisk truet
- makrellterne (*Sterna hirundo*) – sterkt truet
- fiskemåke (*Larus canus*) – nær truet
- stær (*Sturnus vulgaris*) - nær truet
- tjeld (*Haematopus ostralegus* Linnaeus) - nær truet
- gråspurv (*Passer domesticus*) – nær truet
- storskarv (*Phalacrocorax carbo*) – nær truet
- teist (*Cepphus grylle*) – sårbar
- oter (*Lutra lutra*) – sårbar
- gråmåke (*Larus argentatus*) – sårbar
- grønnfink (*Chloris chloris*) – sårbar
- havert (*halichoerus grypus*) – sårbar

Det er ikke registrert utvalgte naturtyper innenfor området som foreslås fredet.

Riksantikvaren vurderer det slik at fredningsforslagets konsekvenser for naturmangfoldet er i tråd med bestemmelsene i naturmangfoldloven, og at fredningen i all hovedsak ikke vil ha noen negativ påvirkning. Det er grunnlag for å anta at en fredning vil kunne bidra til å støtte opp om naturmangfoldet innenfor de foreslåtte fredningsområdene.

Riksantikvaren anser at kunnskapsgrunnlaget etter naturmangfoldloven § 8 er tilstrekkelig ivaretatt ved dette fredningsforslaget, og at forslaget ikke bryter med "føre var"-prinsippet etter naturmangfoldloven § 9.

1.6.4 Likestillings- og diskrimineringsloven – Universell tilgjengelighet

Universell tilgjengelighet er en viktig lovpålagt oppgave. Vi viser til lov 16. juni 2017 nr. 51 om likestilling og forbud mot diskriminering. Riksantikvaren ønsker at kulturminner skal kunne oppleves av alle, og kulturminneforvaltningen har som målsetting å legge til rette for universell tilgjengelighet. Samtidig er det viktig å finne gode løsninger slik at de kulturhistoriske verdiene blir ivaretatt.

Det vil være viktig med et godt samarbeid med Vågan kommune og Nordland fylkeskommune om løsningsforslag, slik at det fredete kulturmiljøet skal kunne besøkes av flest mulig. Lovpålagt plikt til generell tilrettelegging for alle er regulert i likestillings- og diskrimineringsloven § 17 første ledd. Plikten gjelder ikke utforming eller tilrettelegging som innebærer en uforholdsmessig byrde for virksomheten. Ved vurderingen skal det blant annet særlig legges vekt på vernehensyn, jf. § 17 tredje ledd. Dette er utdypet i rundskriv til likestillings- og tilgjengelighetsloven (rundskriv Q - 29/2010) side 34, punkt 7.7. «Vernehensyn».

1.6.5 Brannvern

Siden 2016 har det blitt gitt tilskudd pålydende kr. 850 000,- til brannsikringstiltak i Henningsvær. Midlene har blant annet blitt brukt til ny brannpumpe, utarbeidelse av brannsikringsplan og utvendig sprinkling i Henningsvær. Fredningen vil ikke være til hinder for videre brannsikring eller brannberedskap.

1.6.6 Fylkesplaner – regionale planer

Det finnes flere fylkesplaner for Nordland. De viktigste er fylkesplan for Nordland 2013-2025 og kulturminneplanen for Lofoten Nasjonalt og regionalt viktige kulturminner i Lofoten. Fylkesplan for Nordland har målområder knyttet til livskraftige lokalsamfunn og regioner, verdiskaping og livskvalitet. Fredningen vil kunne understøtte disse målene. Planen har regional planbestemmelse om etablering av kjøpesenter og arealpolitiske retningslinjer hjemlet i plan- og bygningsloven. Fredningsforslaget er ikke i konflikt med disse.

Kulturminneplanen for Lofoten omtaler Henningsvær som et kulturmiljø med verdi for hele landet.

1.7 FORVALTNINGSPLAN

Riksantikvaren har i samråd med Henningsvær innbyggerforening, Vågan kommune og Nordland fylkeskommune utarbeidet en forvaltningsplan. Forvaltningsplanen skal være et redskap for eiere, forvaltningsmyndigheter og andre som har interesser i kulturmiljøet i Henningsvær for å følge opp fredningen, blant annet ved vurdering av dispensasjonsadgang. Forvaltningsplanen gir en grundig innføring i kulturmiljøets historiske utvikling og setter det i en nasjonal kontekst. Planen inneholder grundig fotodokumentasjon fra området.

Forvaltningsplanen gir en oversikt over brukerinteresser og -behov i området knyttet til fiskeri, handel og annet næringsliv, reiseliv, boliger og friluftslivinteresser. Disse er av betydning for forvaltningen av området. Planen gir en oversikt over andre forvaltningsmyndigheter som har

interesser i kulturmiljøet. Forvaltningsplanen legger til rette for at forvaltningen av kulturmiljøet skal kunne skje så effektivt som mulig. Den skal synliggjøre kulturminneverdiene og brukerinteressene i området, og skal vise hvordan man på best mulig måte kan oppnå formålet med fredningen i praksis.

Planen gir beskrivelser av hva fredningsforskriften i praksis betyr for eiere når det gjelder søknader om dispensasjon til tiltak på fredede bygninger eller eiendommer. I tillegg inneholder planen et eget kapittel som omhandler saksbehandling og samarbeid mellom kommune og fylkeskommune, og det gis en rekke faglige råd for vedlikehold og andre tiltak i det foreslått fredete kulturmiljøet.

Forvaltningsplanen vil bli oppdatert etter at kulturmiljøfredningen er vedtatt av Kongen i statsråd.

2. SAKSGANG

Arbeidet med kulturmiljøfredningen har pågått siden høsten 2018. Ordinær fredningssak ble igangsatt sommeren 2019. Fredningsprosessen har vært et nært samarbeid mellom Henningsvær innbyggerforening, Vågan kommune, Nordland fylkeskommune, Riksantikvaren og beboere og eiere i Henningsvær. Gjennom en grundig prosess med fokus på medvirkning, dialog og informasjon har uenigheter, uklarheter og utviklingsbehov blitt løst og avklart, noe som har lagt et godt grunnlag for den videre forvaltningen av området.

2.1 BAKGRUNN FOR FREDNINGSSAKEN

Henningsvær omtales i *Fredningsstrategi mot 2020 for kulturminneforvaltningen* som et prioritert kulturmiljø for vurdering som mulig fredningssak.

Spørsmålet om en mulig kulturmiljøfredning ble tatt opp første gang i et folkemøte i Henningsvær i 2014. Med bakgrunn i innspill i dette møtet gjennomførte Vågan kommune i 2015 en evaluering av gjeldende regulering for stedet (vedlegg 4). I 2017 evaluerte Riksantikvaren de allerede fredete kulturmiljøene og pågående fredningssaker med fokus på prosess og forvaltning. Det ble også gjennomført et forprosjekt i 2018 der de økonomiske konsekvensene av en fredning for det offentlige og private ble vurdert. Hensikten var å få et kunnskapsgrunnlag for en vurdering av fredningsspørsmålet. Med bakgrunn i vurderingene av de aktuelle juridiske, økonomiske og pedagogiske virkemidlene i de tre rapportene anbefalte Riksantikvaren å gå videre med fredningssaken. Vågan kommune og Nordland fylkesting støttet

denne anbefalingen i sine politiske vedtak i 2019. De politiske vedtakene er nærmere omtalt i kapittel 2.2.

2.2 SAKSBEHANDLINGEN

Avklarings- og informasjonsmøter

Riksantikvaren har lagt stor vekt på å forankre fredningsforslaget lokalt, og å legge til rette for medvirkning og mulighet for engasjement gjennom hele fredningsprosessen. Av den grunn ble også den formelle fredningssaken satt i gang på bakgrunn av et politisk vedtak i kommunen, som la rammer for arbeidet. Da forprosjektet startet opp i 2018 ble det opprettet en referansegruppe. Denne har deltatt aktivt med innspill, vurderinger og råd gjennom hele prosessen fram til behandling i kommunestyret i oktober 2021.

I tillegg til månedlige møter i referansegruppen er lokal involvering gjennomført ved:

- folkemøter, én-til-én-møter og arbeidsmøter med kommune og fylkeskommune
- ca. 60 intervjuer med innbyggere og representanter for fiskeri, industri, handel, reiseliv og restaurantnæringen
- regelmessige oppdateringer på den lokale butikken og innbyggerforeningens Facebookside
- tilgjengelighet via telefon og e-post
- fysisk tilstedeværelse ved prosjektleder i Henningsvær over tid i arbeidet med fredningsforslaget

Folkemøter og møter i kommunestyret

Det er gjennomført til sammen fem folkemøter i Henningsvær:

- Første folkemøte der fredningsspørsmålet ble tatt opp ble gjennomført i 2014. Det ble også gjennomført et folkemøte i 2016 knyttet til fredningsspørsmålet.
- I 2018 ble det gjennomført et forprosjekt for å undersøke konsekvensene av en eventuell fredning for private og det offentlige. Funnene ble presentert ved et folkemøte i 31.1.2019. Det var rundt 150 til stede.
- Fjerde folkemøte ble gjennomført 14.5.2019 i forbindelse med melding av oppstart av fredningssak. Det var over 100 til stede.
- Riksantikvaren informerte om høringen i kommunestyret og folkemøte 25.10.2020 i forbindelse med høring og offentlig ettersyn av fredningsforslaget. På grunn av smittevern hensyn ble folkemøtet gjennomført med begrenset antall fysiske plasser, men ble strømmet via Lofotpostens sider. Det ble registrert 463 avspillinger av hele eller deler av møtet.
- Riksantikvaren informerte om fredningsforslaget i kommunestyremøte 25.10.2021 i forbindelse med kommunestyrets behandling av saken.

Forankring av oppstart av fredningssak

I møte 10.09.2018 med Nordland fylkeskommune, Vågan kommune og Henningsvær innbyggerforening ble gjennomføring av forprosjekt for fredningssak diskutert. Tema for møtet var bla medvirkning lokalt og spørsmålet om aktuelt omfang av fredningsområdet. Deltakere til referansegruppe ble spilt inn. Det ble også diskutert hva som ville være et aktuelt område for en eventuell fredningssak. I møtet kom man fram til en enighet om å ta utgangspunkt i gjeldende reguleringsplans bevaringsområde, som allerede var definert å ha nasjonal betydning i reguleringen. I tillegg ble hjellområder spilt inn som et element.

Spørsmålet om Riksantikvaren skulle sette i gang fredningssak for kulturmiljøet i Henningsvær ble behandlet politisk i Vågan kommunestyre 25.2.2019 (vedlegg 5). I sitt positive vedtak satte kommunen som en forutsetning at en fredning må ivareta behovene til en fremtidsrettet fiskeri- og verkstedsnæring, og at kommunestyret ville ta endelig stilling til fredningsspørsmålet i 2021. Nordland fylkesting støttet kommunestyrets vedtak i sitt vedtak av 11.4.2019 (vedlegg 6).

2.2.1 Varsel om oppstart av fredningssak

6.5.2019 sendte Riksantikvaren ut melding om oppstart av fredning i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 2. til eiere og Vågan kommune (vedlegg 7). Frist for innspill ble satt til 1.09.2019. Oppstart av fredningssak ble kunngjort i Lofotposten og Våganavisa, og det ble avholdt folkemøte 14.5.2019.

I brev av 6.5. 2019 og 1.10.2019 (vedlegg 8) inviterte Riksantikvaren til møte med flere aktører med mål om å legge til rette for utvikling og gode samarbeidsrutiner i Henningsvær. Følgende ble invitert: Arbeidstilsynet, Mattilsynet, Kystverket Nordland, Statens Vegvesen – Region Nord og Vågan Havnevesen KF. Det ble avholdt møter med Kystverket og Arbeidstilsynet. Innspillene ble benyttet i det videre arbeidet med fredningssaken.

2.2.2 Merknader til varsel om oppstart

Det kom inn syv merknader til varsel om oppstart (vedlegg 9-15). Disse er samlet og kommentert i vedlegg 16.

En grunneier ber om at eiendommen tas ut av fredningen, da bygningen har blitt endret mye utvendig og ikke har tilknytning til, eller betydning for fiskerihistorien (vedlegg 9).

Riksantikvaren vurderer bygningen som viktig fordi den utgjør en del av en bygningsrekke som er viktig for helheten. Den forteller også om utviklingen av fiskevær, om klimaet som forutsetning for byggeskikken i Henningsvær.

Tre grunneiere uttrykker bekymring for at fredningen skal hindre tiltak på eiendommene og videre utvikling av fiskerinæringen (Vedlegg 12, 14 og 15).

Riksantikvaren forstår at dette kan være en bekymring. En fredning skal ikke være til hinder for utvikling, det skal være mulig å bo og drive næring i Henningsvær. Vi mener at forslaget til fredning har lagt til rette for dette. Fredningsforslaget er i all hovedsak ikke strengere enn dagens reguleringsplan, og i flere tilfeller åpner det for flere tiltak enn reguleringsplanen. Forskriften er utformet med utgangspunkt i at det skal være mulig å bo og å drive og utvikle fiskerinæringen og andre næringer i Henningsvær. Forslaget til fredning har lagt til rette for dette i fredningsformålet og fredningsbestemmelsene. Det vil være mulig å søke om dispensasjon for ulike tiltak slik at området fremdeles kan benyttes og utvikles. Hensynet til utvikling er nedfelt i formålet, og alle bestemmelser i fredningsforslaget skal tolkes i lys av dette.

To grunneiere stiller spørsmålstegn ved fredningen, og poengterer at lokalbefolkningen har tatt meget godt vare på Henningsvær gjennom generasjoner (vedlegg 13 og 14).

Riksantikvaren er enig i at det er innbyggerne som er grunnlaget for det Henningsvær som foreslås fredet. Fredningen er utformet med respekt for dette. Riksantikvaren tviler ikke på at lokalbefolkningen også i fremtiden vil ta godt vare på fiskevær. En fredning gir langsiktige og forutsigbare rammer for vern og utvikling.

En grunneier informerer om at det befinner seg eldre strukturer under eksisterende bebyggelse og ber om at disse blir ivaretatt (vedlegg 10).

Riksantikvaren takker for merknaden og tar med informasjonen i det videre arbeidet med fredningen.

Kystverket ber om at den nedlagte fyrlykten tas ut av fredningen og at det legges inn unntaksbestemmelser for Kystverkets øvrige navigasjonsinstallasjoner som er i drift (vedlegg 11).

Riksantikvaren mener at den nedlagte fyrlykten er viktig for å forstå Henningsværs betydning i norsk fiskerihistorie. Det inntas en unntaksbestemmelse i forskriften når det gjelder fyrlykta. Fredningen vil ikke hindre gjennomføring av tiltak som må gjøres av sikkerhetsmessige hensyn og hensynet til fremkommelighet.

2.2.3 Lokal høring og offentlig ettersyn

25.9.2020 sendte Riksantikvaren ut forslag til forskrift om kulturmiljøfredning og forvaltningsplan for Henningsvær ut på lokal høring til berørte parter (vedlegg 17). Frist for innspill ble satt til 7.1.2021. Det ble søkt om utsatt frist innen høringsfristen av en høringspart, og det ble gitt utsatt frist til 14.1.2021. Kunngjøring av Fredningsforslaget ble kunngjort i Lofotposten, Våganavisa, Avisa Nordland og i Norsk Lysningsblad.

2.2.4 Merknader til fredningsforslaget

Det kom inn 15 innspill til høringen av fredningsforslaget (vedlegg 18-32). Innspillene er oppsummert og kommentert i vedlegg 33.

Syv grunneiere, herunder innbyggere, forretningsdrivende og huseiere mener at prosessen rundt spørsmålet om fredning har vært bra, men at en kulturmiljøfredning ikke bør gjennomføres fordi det ikke vil være et riktig skritt for utviklingen i Henningsvær. Det uttrykkes bekymring for at en kulturmiljøfredning ikke vil være forenlig med utvikling av Henningsvær, selv om dette står som en forutsetning i forskriften. De viser til at gjeldende reguleringsplan har klart å ivareta Henningsværs vekst og utvikling. Det påpekes at innføring av vernetiltak hjemlet i lovverket noen ganger vil bety større inngrep i private eierforhold og virksomheter, og det vil være en fordel om slike avgjørelser tas på lokalpolitisk nivå. Det er ikke behov for en statlig regulering, da regulerings- og byggesaker forvaltes best med lokal kunnskap. En kommunal regulering kan også endres lokalt dersom det er ønskelig. Flere er bekymret for at en fredning vil føre til en svekkelse av det lokale selvstyret og en mer omfattende søknadsprosess når fylkeskommunen går over fra å være en høringsinstans til en vedtaksmyndighet. (Vedlegg 18 og 19).

Riksantikvaren påpeker at en fredning og en regulering vil være forskjellig på tre områder: tidsperspektivet, helhetsfokus i stedet for objektfokus og nasjonalt verdiperspektiv mens reguleringsplanen har et lokalt perspektiv. En fredningsforskrift vil supplere, ikke oppheve, gjeldende reguleringsplan. En fredning vil heller ikke være til hinder for ny regulering. Forslaget til forskrift gir stort rom for endring og utvikling i det foreslåtte fredningsområdet, og det vises i denne sammenheng til formålsbestemmelsene. Kommunen vil også etter en eventuell fredning

ha en sentral rolle i forvaltningen av og utviklingen av Henningsvær. Kommunens kunnskap og samarbeid med eierne vil fortsatt være av stor betydning for god ivaretagelse av Henningsvær. Riksantikvaren utelukker ikke at søknadsprosessen i enkelte tilfeller vil kunne bli mer omfattende, og viser til forvaltningsplanen. Det er også mulighet til å be fylkeskommunen om bistand til å utforme søknader.

Åtte grunneiere, herunder innbyggere, forretningsdrivende og huseiere mener det vil bli vanskeligere å renovere og å tilpasse bygninger til ny bruk på grunn av krav til materialvalg og utforming, uten at det blir gitt kompensasjon. Eventuelle tilskudd vil være så lave, at det ikke vil innebære noen økonomisk fordel for Henningsvær. En fredning vil gjøre det vanskeligere å tilpasse bygninger til ny bruk, slik at disse vil bli stående tomme og forfalle. (vedlegg 18, 19, 25)

Riksantikvaren viser til at fredningen bare gjelder det utvendige, og at innvendige tilpasninger av bygninger kan gjennomføres uten dispensasjon. Når det gjelder tilpasning av bygninger til ny bruk og krav om materialbruk og utforming, setter den eksisterende reguleringsplanen allerede strenge krav til hvordan endringer på bygningene kan gjennomføres. En fredning gir anledning til å motta tilskudd fra staten, dette er ikke tilfelle for krav som stilles etter reguleringsplanen.

Statens vegvesen har ingen merknader til høringen (vedlegg 20).

En grunneier stiller spørsmålstegn til hvorfor hans eiendom er omfattet av fredningen, da tomten ikke er bebyggt (vedlegg 21).

Riksantikvaren forklarer dette med at deler av nabobygningen som vil omfattes av den foreslåtte fredningen ligger inne på grunneiers tomt. Fredningen må tinglyses på alle eiendommer som er berørt.

To grunneiere kommer med innspill basert på nabovarsel om utbygging på en eiendom. De ser positivt på at det skjer noe, men uttrykker bekymring for at det planlagte tiltaket ikke tar tilstrekkelig hensyn til verneverdiene i Henningsvær. Det stilles spørsmålstegn ved ivaretagelsen av brannvern og trafikale forhold, og en uttrykker bekymring for at økt turisme vil komme i konflikt med fiskerinæringen (vedlegg 22 og 23).

Riksantikvaren viser til at eiendommen hvor det planlegges utbygging ligger innenfor reguleringsplanens bevaringsområde. Før en fredning eventuelt vedtas, er det kommunen som er rette myndighet til å fatte vedtak.

En grunneier kommer med innspill basert på nabovarsel om riving av bygningsmasse. En fredning anses for å være lite hensiktsmessig dersom manglende vedlikehold resulterer i at det gis tillatelse til å rive (vedlegg 26).

Riksantikvaren viser til at en fredning vil sette skranker for rivning av bygninger. En fredning vil også gi kulturmiljømyndighetene mulighet til å pålegge istandsetting dersom bygningene ikke blir vedlikeholdt. Riksantikvaren understreker at plan- og bygningsloven også har bestemmelser for å hindre spekulativt forfall.

Vågan kirkelige fellestråd mener at kirkens interesser allerede er ivaretatt gjennom kirkerundskrivet og ber om at kirken og kirkens område tas ut av fredningen (vedlegg 29).

Riksantikvaren viser til at en fredning skal ivareta helheten og sammenhengen i miljøet. Kirken er interessant som en del av en større struktur og helhet, og ikke som en enkeltbygning. Kirkens historie har en stor verdi for kulturmiljøet.

En grunneier kommer med innspill basert på planlagte tiltak på eiendommen (vedlegg 30).

Riksantikvaren viser til at det er den kommunale reguleringsplanen som bestemmer hvilke tiltak som kan gjennomføres før en eventuell fredning blir vedtatt.

To grunneiere er bekymret for hva en fredning vil innebære angående ferdsel på eiendommen. De er også skeptiske til den foreslåtte unntaksregelen om at den gamle fyrlykten kan rives og erstattes av en kopi. De ønsker også at det skal være mulig å gjennomføre en tilbakeføring av bygning (vedlegg 31).

Riksantikvaren påpeker at en eventuell fredning ikke gir føringer for ferdsel på eiendommen. Fredningsbestemmelsene vil åpne for tilbakeføring til en tidligere dokumentert tilstand. Når det gjelder den gamle fyrlykten, mener Riksantikvaren at denne er viktig for å forstå Henningsværs betydning i norsk fiskerihistorie. Unntaksregelen om at fyrlykta kan rives og erstattes med en kopi, er begrunnet ut fra sikkerhetsmessige forhold og for å sikre lyktas opplevelsesverdi.

Kystverket – Sørøst viser til tidligere kommunikasjon om den gamle fyrlykta og påpeker at deres primære ønske fremdeles er å fjerne den. Det understrekes at Riksantikvaren ikke foreslo å frede lykta under arbeidet med Kystverkets Landsverneplan i 2009. Dersom den ikke blir tatt ut av fredningen, fremsettes ønske om å endre ordlyden i unntaksbestemmelsen fra «*Det kan tillates riving*» til «*Det tillates riving*». Dersom det må settes opp en kopi, mener Kystverket at det er viktig at det kan benyttes moderne materialer, og at lykta kan utformes slik at produksjons- og vedlikeholdskostnadene blir lavest mulig. Kystverket viser også til at det kan bli problematisk å få nødvendige tillatelser til riving etter den eksisterende reguleringsplanen og ber om at fredningsbestemmelsene blir retningsgivende for forvaltningsmyndighetens behandling av søknad om riving. Avslutningsvis forutsettes det at det som sies om dispensasjon i § 4 vil sikre muligheten for å etablere eventuelle nye navigasjonsinstallasjoner og liknende som etaten vil ha behov for. (vedlegg 32).

Riksantikvaren bemerker at fyrlykta ikke er foreslått fredet på grunn av dens egenverdi, men på grunn av den verdien den har som en del av det helhetlige kulturmiljøet. Riksantikvaren endrer ordlyden i unntaksbestemmelsen om fyrlykta i tråd med Kystverkets ønske. Fredningsforslaget åpner for at andre hensyn enn autentisitet blir vektlagt, både med hensyn til materialer og produksjonsmetode. Dispensasjonsbestemmelsen vil gjøre det mulig å etablere nye installasjoner og liknende som er nødvendige for sikkerheten. Når det gjelder forvaltning, vil ikke en forskrift om fredning oppheve kommunens reguleringsplan. Begge lovverkene vil være gjeldende, og det er alltid den strengeste bestemmelsen som skal legges til grunn.

Fire grunneiere gir sin fulle støtte til fredningsforslaget. De mener at forslaget er grundig behandlet, og påpeker at det har vært interessant å lese det. Det uttrykkes at det er viktig og høyst på tide at Riksantikvaren ser at kulturmiljøet er viktig, både lokalt og nasjonalt. Det vises til at det i formålparagrafen er tatt hensyn til at Henningsvær er et levende lokalsamfunn i stadig utvikling, med betydelig økonomisk verdiskapning. De opplever at «vern gjennom bruk» blir godt ivaretatt i alle instanser (vedlegg 24 og 28).

Riksantikvaren takker for innspillet.

Nordland fylkeskommune vil, etter avtale med Vågan kommune og Riksantikvaren, sende sin høringsuttalelse etter at Vågan kommune har tatt stilling til fredningssaken (vedlegg 27).

Riksantikvaren takker for innspillet og avventer fylkestingets behandling.

2.2.5 Første gangs politisk behandling i Vågan kommune

I Riksantikvarens brev av 11.2.2021 til Vågan kommune ble forslaget til forskrift om fredning av Henningsvær kulturmiljø sendt til kommunen for politisk behandling i kommunestyret, jf. kulturminneloven § 22 nr. 3 (vedlegg 34).

2.2.6 Kommunestyrets vedtak

Ved politisk behandling i Vågan kommune ble saken lagt fram for hovedutvalg for miljø, plan og næring 8.3.2021, formannskapet 22.3.2021 og kommunestyret 12.4.2021. Rådmannens innstilling til vedtak ble vedtatt i hvert møte.

Kommunestyrets vedtak:

«Vågan kommune vedtar en betinget støtte til kulturminnefredningen av Henningsvær. Fredningsforskrift, forvaltningsavtale og øvrig grunnlagsdokumentasjon gjennomgås og revideres etter behov, og legges deretter frem til ny behandling i kommunestyret. Revisjonen ser spesielt på følgende:

- Forvaltning av de ulike vernehensyn i praksis; livet i Henningsvær er like viktig vernehensyn som vern av det materielle Henningsvær. Hvordan klarer man å beskrive dette slik at begge hensyn blir tilfredsstillende ivaretatt.
- Tilføring av nødvendige personalressurser: det gjennomgås muligheten for å få tilført ressurser fra statlig myndighet til kommunen for opprettelse av 100% stilling dedikert til fredningsrelatert arbeid. Det gjennomgås og avklares tilsvarende hvilke ressurser som skal være dedikert til fredningsprosjektet hos Fylkeskommunen.
- Definerings av samarbeid / grensedragninger rundt ansvar / oppgavefordeling mellom kommune og fylkeskommune; etablering av samarbeidsrutiner.»

Kommunestyrets vedtak ligger som vedlegg 35.

Riksantikvarens kommentar - oppfølging av kommunestyrets vedtak

Basert på møter og annen dialog med kommune, fylkeskommunen og Henningsvær innbyggerforening ble de tre punktene i kommunestyrets vedtak av 12.4.2021 fulgt opp. Endringen i forskriften innebar en tydeliggjøring av utviklingshensynet i formålsbestemmelsen § 1.

2.2.7 Andre gangs politiske behandling i Vågan kommune

I Riksantikvarens brev av 1.10.2021 til Vågan kommune ble forslaget til forskrift om fredning av Henningsvær kulturmiljø sendt til kommunen for politisk behandling i kommunestyret

25.10.2021, jf. kulturminneloven § 22 nr. 3 (vedlegg 36). Kommunestyrets behandling var en oppfølging av kommunestyrets 3 utredningspunkter i vedtak 12. april 2021 i sak KS-019/21. Av saksfremlegget til KS-051/21 (vedlegg 37, som også inneholder kommunestyrets vedtak) framgår det at ordfører vurderte at punkt 1 og 3 (utviklingsmulighet og saksbehandlingsrutiner) fra kommunestyrets behandling 12.4.2021 er ivaretatt, men at det var en bekymring knyttet til om 3 årsverk for en stillingsressurs ville være tilstrekkelig, jf. punkt 2. Med bakgrunn i dette innstilte ordfører til følgende vedtak: «Fredningsforskriften vedtas ikke, og dagens plangrunnlag med hensynssone bevaring videreføres.» Ordførers innstilling ble ikke vedtatt. Forslag fra Rødt ble satt opp mot innstilling fra ordfører. Forslag fra Rødt ble vedtatt med 15 mot 14 stemmer.

Kommunestyret fattet følgende vedtak:

«Fredningsforskriften vedtas, og det takkes med det ja til stillingsressurser tilsvarende midlertidig stilling 100 % over 3 år.»

Riksantikvarens kommentar til kommunestyrets vedtak

Riksantikvaren takker for kommunestyrets vedtak og tar det til etterretning. Riksantikvaren er fornøyd med at ordfører har vurdert at utviklingsmulighetene som nevnt i punkt 1, og samarbeidsrutinene nevnt i punkt 3 fra kommunestyrets behandling 12.4.2021 er ivaretatt. Riksantikvaren vurderer med dette at kommunestyrets vedtak av 25.2.2019 er fulgt opp. Riksantikvaren ønsker å kommentere punkt 2 i vedtaket nærmere - punktet knyttet til stillingsressurser i kommunen. Stillingen vil delvis være en erstatning for den lokale ressursen som var planlagt ansatt i fredningsprosessen, men som kommunen av ulike grunner ikke lyktes med å få ansatt. Stillingen begrunnes også i særlige behov i Vågan kommune.

Erfaringstall fra kommunens egen evaluering av gjeldende reguleringsplan (2015) viser at gjennomsnittlig antall byggesaker i Henningsvær i løpet av en seksårsperiode har vært rundt 15 per år. Fredningsforslaget er i stor grad samordnet med gjeldende regulering, og det er ikke sannsynlig at det vil bli vesentlig flere søknadspliktige tiltak som følge av en fredning. Tillegget i arbeidsmengde som vil kunne følge av en fredning vil ikke fylle en 100 % stilling på byggesak alene. Stillingen kan derfor også benyttes til å iverksette den endringen som fredningen vil medføre i kommunen gjennom innarbeiding av rutiner, opplæring av administrasjon, eventuelle nye reguleringer i området, dialog med regional kulturminneforvaltning med videre.

Tre år vil, slik vi vurderer det, være tilstrekkelig til å innarbeide en endring i forvaltningspraksis som følge av en fredning og også ha en positiv overføringsverdi til andre saksområder i kommunen, forutsatt god planlegging og gjennomføring. Dette støttes av funn fra den toårige

prøveordningen med byantikvarer, og av tilbakemeldinger fra andre kommuner med kulturmiljøfredninger (bla. Levanger).

Riksantikvaren tror et treårig engasjement av en saksbehandler i kommunen som har kulturmiljøfredningen som arbeidsområde vil være nyttig for Vågan kommune, og bidra til en økt kompetanse lokalt. Dette behovet er også omtalt i kommunens egen evaluering av gjeldende regulering: blant anbefalte oppfølgingstiltak nevnes behovet for en ressurs til å gi råd og følge opp de som har behov for støtte i planlegging av tiltak, informasjon om myndighetskrav, planlegging av løsninger, tilskuddssøknader, og praktiske konsekvenser av gjeldende planer.

2.2.8 Politisk behandling i Nordland fylkesting

Nordland fylkesråd behandlet saken 12.11.2021. Nordland fylkesting behandlet i sitt møte av 06.12.2021 høringen om kulturmiljøfredning i Henningsvær etter kulturminneloven § 20. Fylkesrådets og fylkestingets behandling av fredningsforslaget er vedlagt i vedlegg 38.

Av saksframlegget framgår det at Nordland fylkeskommune har uttalt at de vil følge kommunens ønske i denne saken, da fylkeskommunen ikke ser det som hensiktsmessig å gå imot den lokalpolitiske konklusjonen i en sak som er så viktig for kommunen og stedet Henningsvær.

Fylkesrådets innstilling til vedtak:

1. «Fylkestinget i Nordland støtter Riksantikvarens oversendte fredningsforslag, og anbefaler at Henningsvær fredes som et kulturmiljø, jf. kulturminneloven §20.
2. Fylkestinget i Nordland viser videre til det tette samarbeidet som er etablert med Vågan kommune, og er opptatt av at dette videreføres når en fredning blir vedtatt.»

Fylkesrådets innstilling til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Nordland fylkesting innstilling til vedtak:

1. «Nordland fylkesting støtter Riksantikvarens oversendte fredningsforslag, og anbefaler at Henningsvær fredes som et kulturmiljø, jf. kulturminneloven §20.
2. Nordland fylkesting viser videre til det tette samarbeidet som er etablert med Vågan kommune, og er opptatt av at dette videreføres når en fredning blir vedtatt.»

Kultur, miljø og folkehelsekomiteens innstilling ble vedtatt mot 10 stemmer.

Riksantikvarens kommentar til fylkestingets vedtak

Riksantikvaren takker for Nordland fylkestings vedtak og tar det til etterretning. Riksantikvaren vurderer med dette at fylkestingets vedtak av 11.4.2019 er fulgt opp.

2.2.9 Sentral høring

Fredningsforslaget ble sendt på sentral høring i brev fra Riksantikvaren, datert 13.12.2021 (vedlegg 39). Høringsfristen var 25.2.2022.

Følgende instanser fikk forslaget til uttalelse: Arbeidstilsynet, Den norske Turistforening, Fiskeridirektoratet, Fortidsminneforeningen, Innovasjon Norge, Kartverket, Kystverket – Hovedkontoret, Mattilsynet, Miljødirektoratet, NIKU Oslo – Norsk institutt for kulturminneforskning – Hovedkontor, Norges Forskningsråd, Norges handikapforbund, Norges Miljøvernforbund, Norges Museumsforbund, Norges Naturvernforbund, Norsk Kulturarv, Norsk Kulturråd, Norske Arkitekters Landsforbund – NAL, NVE – Norges vassdrags- og energidirektorat, Statens vegvesen – Vegdirektoratet, Arbeids- og sosialdepartementet, Direktoratet for byggkvalitet, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB), Distriktssenteret – Kompetansesenter for distriktsutvikling, Finansdepartementet, Fiskarlaget Nord, Hovedorganisasjonen Virke, Justis- og beredskapsdepartementet, daværende Kommunal- og moderniseringsdepartementet (nå Kommunal- og distriktsdepartementet), Kulturdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet, Norges geologiske undersøkelse, Norges Kystfiskarlag, Norges Råfisklag, Politidirektoratet, Sametinget – Sámediggi, Samferdselsdepartementet, Statsforvalteren i Nordland, NHO Reiseliv og Nordnorsk Reiseliv. Ved høringsfristens utløp var det kommet inn 7 tilbakemeldinger. Disse er vedlagt som vedlegg 40-46.

Norges Råfisklag, Samferdselsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Kartverket og Sametinget -Sámediggi meldte at de ikke hadde noen merknader til saken.

Kystverket -Sørøst viste til at innspillet de gav i sin uttalelse 13.01.2021, og uttrykte sin tilfredshet med at innspillet var tatt til følge. Kystverket viste videre til konstruktiv dialog med Riksantikvaren, og at momentene fra denne dialogen videreføres i en prosess med forvaltningsmyndigheten.

Riksantikvaren er fornøyd med den konstruktive dialogen og takker for innspillet.

NVE – Norges vassdrags- og energidirektorat viser i sin merknad (vedlegg 42) til at det utenfor fredningsområdet ligger en transformatorstasjon som eies av Elmea AS (tidligere

Lofotkraft AS). Fra denne og inn i fredningsområdet går det en sjøkabel over til Finnholmen. NVE ber om at Statnett SF og Elmea AS inkluderes i adresselisten, slik at de får mulighet til å uttale seg til eventuelle konflikter og ber Elmea AS uttale seg om foreslåtte verneforskrift har nødvendige bestemmelser ifb. sjøkabelen.

Riksantikvaren takker for NVEs innspill, og bemerker at innspillet ble oversendt på samme dato som høringsfristen utløp.

Elmea AS, tidligere Lofotkraft AS har ikke tidligere stått på høringslistene, da de ikke er eiere registrert i Matrikkelen innenfor foreslått fredet område. Elmea AS er 85 % eid av Lofotkraft Holding AS og 15 % av KLP, Kommunal Landspensjonskasse. Lofotkraft Holding AS eies av de seks Lofot-kommunene, herunder Vågan kommune. Vågan kommune har vært høringspart og en sentral aktør gjennom hele fredningsprosessen. Fredningssaken har også vært kunngjort i lokale og regionale aviser og i Norsk Lysingsblad. Elmea AS har dermed hatt mulighet til å sende inn innspill og merknader til fredningssaken. Riksantikvaren mener at Elmea AS sine muligheter til å skjømte sine interesser dermed er ivaretatt.

Statnett SF eies av Olje- og energidepartementet, som har mottatt fredningssaken på sentral høring. Departementet har ikke gitt merknad i saken, og Riksantikvaren vurderer at Statsnett SFs mulighet til å skjømte sine interesser dermed er ivaretatt.

2.2.10 Begrenset høring

Riksantikvaren er opptatt av å få saken så godt opplyst som mulig, og oversendte saken på en begrenset høring til Statnett SF og Elmea AS 02.03.2022 (vedlegg 47). Fordi direktoratet vurderer at det er få, om noen konflikter knyttet til sjøkabelen, i tillegg til at det ikke tidligere er kommet inn innspill ved de aktuelle høringer, ble fristen for svar satt til 16.03.2022.

Riksantikvaren mottok ingen merknader i den begrensede høringen.

3. ENDRINGER I LØPET AV FREDNINGSPROSESSEN

3.1 JUSTERING AV FORSKRIFTEN MED TANKE PÅ UTVIKLING OG ANDRE FORHOLD

3.1.1 Endring i forslag til fredningsforskrift etter lokal høring

Basert på innspillene i den lokale høringen ble det gjort en presisering av forskriften § 8 knyttet til fyrlykten på Kvitvarden. Ordlyden ble endret ved at ordet *kan* ble tatt ut av bestemmelsen.

Dette ble gjort for å tydeliggjøre at det ikke er nødvendig å søke om dispensasjon fra fredningen dersom man ønsker å rive lykta. Endringen (vedlegg 49) var en tydeliggjøring i ordlyden, og det medførte ingen innskrenkninger det opprinnelige forslaget. (vedlegg 48)

3.1.2 Endring av fredningsforslag etter 1. gangs politiske behandling

Basert på møter og annen dialog med kommune, fylkeskommunen og Henningsvær innbyggerforening ble de tre punktene i kommunestyrets vedtak av 12.4.2021 fulgt opp. Ordlyden i § 1 fjerde ledd ble endret fra «Fredningen skal legges til rette for at Henningsvær opprettholdes og videreutvikles som et levende sted med boliger, fiske, handel og annen næringsvirksomhet» til «Fredningen skal opprettholde og videreutvikle Henningsvær som et levende sted med boliger, fiske, handel og annen næringsvirksomhet.» Følgende tillegg ble tilføyd i fjerde ledd:

«Fredningen skal ikke være til hinder for:

a) at utviklingsrommet for næringsvirksomhet opprettholdes med grunnlag i etablerte miljø og kulturhistoriske verdier.»

Endringene ble gjort for å tydeliggjøre hensynet til utvikling i formålsbestemmelsen § 1. Endringene i forskriften (vedlegg 50) har vært drøftet med Klima- og miljødepartementet.

3.1.3 Endring av fredningens omfang

Til melding om oppstart av fredningssak ble det i samarbeid med Vågan kommune, Nordland fylkeskommune og Henningsvær innbyggerforening utarbeidet forslag til omfang av fredningsområdet. Området tok etter omforent enighet utgangspunkt i områdene regulert til bevaring i gjeldende reguleringsplan. Deler av området på Solvarden ble ikke tatt med, da disse i hovedsak knyttes til krigens kulturminner. I tillegg ble tre hjellområder på Nattmålshaugen, Solvarden og Vartangen/Rundhaugen tatt inn, i tillegg til et område rundt Henningsvær kirke. (vedlegg 51)

Til høring og offentlig ettersyn var området blitt justert noe ned. Et område på Solvarden ble tatt ut da dette ligger utenfor hjellområdene. (vedlegg 48)

Til andre kommunestyrebehandling hadde det ikke blitt gjort endringer i areal, men en tidligere markert bygning hadde falt ut av kartgrunnet (vedlegg 50). Denne ble ført inn igjen ved sentral høring (vedlegg 52). Riksantikvaren vurderer at dette ikke er av betydning for fredningssaken og at eiers interesser er ivaretatt, ved at bygningen var omfattet både i melding

om oppstart og høring, og eier dessuten ikke har varslet en negativ innstilling til saken gjennom høringsuttalelser.

I forbindelse med dialog med Vågan kommune mellom første og andre gangs kommunale behandling av saken informerte Vågan kommune om at et mindre område i fredningsforslaget ikke er regulert til bevaring. På forespørsel om Vågan kommune ønsket å spille inn en justering av fredningsområdet avkreftet Vågan kommune dette. Eier har heller ikke meldt inn ønske om at eiendommen tas ut av fredningsområdet. Riksantikvaren vurderer at den omfattede bygningsmassen beholdes innenfor fredningsområdet, da den synliggjør befolkningsveksten i Henningsværs andre utviklingsfase og strukturering av bygningsmasse etter funksjon.

3.1.4 Justeringer i listen over berørte gnr./bnr.

I forbindelse med oversendelsen til KLD har Riksantikvaren sett at fire eiendommer, hvorav tre festeeiendommer og en grunneiendom har utgått i Matrikkelen. Gnr./bnr./fnr. 5/1/203 og 5/1/285 er omgjort til ny eiendom 5/456, mens 5/1/336 er gjort om til 5/462. 5/397 har blitt slått sammen med 5/394.

Videre har Riksantikvaren tatt ut eiendommene 5/426 og 5/241 fra forskriften. Årsaken er at disse ligger i grensen for det foreslåtte omfanget, og ikke i realiteten er berørt. Det er hensiktsmessig å ta de ut for å unngå heftelser på eiendommene. Justeringene påvirker ikke arealene som omfattes. Forskriften § 2 Omfang, listen over gnr./bnr. er oppdatert i tråd med dette (vedlegg 1)

4. ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER AV FREDNING

I forbindelse med siste fullføring av kulturmiljøfredning av Ny Hellesund i 2016 ble det vedtatt i Statsråd at kostnadene for private eiere og for det offentlige skal være belyst i alle framtidige kulturmiljøfredninger. Riksantikvaren har engasjert Menon Economics til å beregne og synliggjøre historiske og framtidige kostnader for Henningsvær kulturmiljø i 2018, denne beregningen har blitt oppdatert i 2021. Det er blitt tatt utgangspunkt i at prosessen har vart fra 2014 til 2021. Kostnadsvirkningene framskrives i 40 år, jf. Menon-publikasjon 54/2018.

Fredninger kan også bringe nyttevirkinger ut over det historiske vern som staten har bestemt er viktig, og det er derfor også gjennomført en ringvirkingsanalyse. («Verdien av kulturarv» Menonpublikasjon nr. 72/2017) Ringvirkningene er ikke antatt å være en netto for landet, og de er ikke tatt inn i vurderingene av samfunnsøkonomisk lønnsomhet.

4.1 SAMFUNNSØKONOMISKE KOSTNADER VED GJENNOMFØRING AV KULTURMILJØFREDNING

De forventede totale kostnadsvirkningene er i anslått til 42 millioner kroner i 2021-kroner nåverdi, der den største forventede kostnadsvirkningen er kostnader som går til tilskudd til restaurering og istandsetting, tett fulgt av kostnader til saksbehandling. Det er ikke store endringer til forskjell fra nåsituasjonen. Det kommer av at det allerede er strenge reguleringer av kulturmiljøet og bygninger ved nåværende regulering av kulturmiljøet som gjør at de privates merkostnader ikke endres vesentlig ved en fredning.

Hovedbegrunnelsen for fredningen ligger i bidraget til å oppnå våre overordnede mål for forvaltningen av kulturarven. Beskrivelsene av disse verdiene er utførlig omtalt i kap. 1.4. Siden det allerede foreligger en streng regulering av kulturmiljøet med hjemmel i plan- og bygningsloven, vil fredningen ikke føre til store forandringer i restriksjonene i det berørte kulturmiljøet. Fredningen vil derimot gi en langsiktig beskyttelse av et nasjonalt viktig kulturmiljø mot eventuelle svingninger i lokale prioriteringer. Det er Riksantikvarens vurdering at en anslått nåverdi på 42 mill. kroner er fullt ut akseptabel for å oppnå dette.

Den samfunnsøkonomiske nytten som følge av vernet er ikke prissatt fordi kompleksiteten i godet "kulturarv" gjør dette vanskelig. Men, verdien kan blant annet fanges opp gjennom kulturarvbasert reiseliv og i økte eiendomspriser i og rundt fredete miljøer, men den største forventede nyttevirkningen vil sannsynligvis være i form av ikke-bruksverdier. At det foreløpig ikke finnes studier som gir innsikt i disse verdiene og tilhørende kalkulasjonspriser gjør dem ikke mindre viktige for befolkningens velferd, og dermed for en samfunnsøkonomisk vurdering. At det er høy betalingsvillighet for kulturarv, har flere studier vist. Det er på dette grunnlaget departementet mener at de langsiktige samfunnsøkonomiske konsekvensene er positive. Eventuelle positive, netto ringvirkninger vil komme i tillegg, men inngår ikke i vurderingene.

Riksantikvaren mener at fredningsforslaget slik det nå foreligger har små negative konsekvenser. Samlet sett vurderer departementet det slik at de forventede samfunnsøkonomiske konsekvensene av vernet vil være positive på sikt. I tillegg vil fredning av kulturmiljøet sikre kulturminneverdier som ikke har en synlig pengeverdi, men som tillegges stor verdi politisk og i opinionen.

4.2 OFFENTLIGE KOSTNADER VED GJENNOMFØRING AV KULTURMILJØFREDNING

Forvaltningen av fredningsforskriften er tillagt Riksantikvaren eller den Riksantikvaren gir fullmakt. I samsvar med vanlig praksis i slike saker legges det opp til at forvaltningsmyndigheten overføres til Nordland fylkeskommune. Utgifter til forvaltning eller andre følgekostnader dekkes innenfor ordinære budsjettposter. Fredning av Henningsværkulturmiljø er ikke til hinder for videre bruk og utvikling av området med bygninger og anlegg. Over Riksantikvarens post 71, overføres det årlig midler til fylkeskommunene som tildeler midlene til eiere av fredede bygninger ut fra en vurdering av tilstand og behov.

Totale offentlige kostnader knyttet til vedtaket, senere saksbehandling, tilskudd til restaurering og istandsetting osv. er beregnet til ca. 40,8 millioner nåverdi 2021-kroner. Av dette utgjør tilskudd 20,5 millioner kroner. Dette er både historiske kostnader, det vil si kostnader som har påløpt i forbindelse med arbeidet med fredningen, og antatte framtidige kostnader. Det er grunn til å presisere at disse tilskuddene ikke har vært ekstrabevilgninger eller kommer til å være ekstrabevilgninger over statsbudsjettet. Tilskuddsmidlene er hentet fra Riksantikvarens ordinære budsjett. Det vil imidlertid ikke ha budsjettmessige konsekvenser framover og det har heller ikke hatt det i fredningsprosessen. Resterende kostnader for det offentlige på rundt 20,4 millioner kroner til utforming av vedtaket, saksbehandling og informasjonsspredning og rådgivning, dekkes av Riksantikvarens, fylkeskommunens og kommunens lønnsbudsjetter. Av dette er 12,2 millioner kroner påløpt under fredningsprosessen og 78,1 millioner vil påløpe i forvaltningsfasen.

I løpet av fredningsprosessen, siden 2014, er kostnadene estimert til 22,7 millioner. Dette inkluderer saksbehandlingskostnader, tilskudd til istandsetting og verdiskaping for å nevne noe. De totale framtidige kostnadene, inkludert tilskudd, utgjør 19,3 millioner kroner. Bruk av offentlige midler for å dekke antikvarisk merkostnad ved istandsetting med tradisjonelle materialer og metoder bidrar til å sikre det fellesgodet som Henningsvær kulturmiljø utgjør.

4.3 ANDRE KOSTNADER KNYTTET TIL FREDNINGEN – PRIVATØKONOMISKE KOSTNADER

Fredningen av Henningsvær kulturmiljø er ikke til hinder for en videre bruk av området med bygninger og anlegg. Det foreslåtte fredede kulturmiljøet i Henningsvær omfatter til sammen rundt 187 eiendommer slik disse defineres i Matrikkelen. Fredningsområdet er omfattet av reguleringsplaner som blant annet sier noe om å ivareta den verdifulle bebyggelsen i Henningsvær.

Fra høsten 2018 gjennomførte Nordland fylkeskommune en tilstandsvurdering av bygningene i Henningsvær, som grunnlag for kostnadsanalysen. Det ble satt en hovedtilstandsgrad på over 150 bygninger, en rekke kaier og 3 hjellområder innenfor det foreslåtte fredningsområdet. I dag framstår de aller fleste av bygningene og anleggene i Henningsvær som godt vedlikeholdt. Siden 2018 har det blitt satt i gang tiltak på flere av bygningene med TG 2 og 3, både med bakgrunn i tilskudd som er gitt, og uavhengig av tilskudd. Det har oppstått noen forsinkelser knyttet til pandemien, men det forventes ferdigstilling av prosjektene i løpet av de neste årene. Det pågår dessuten flere prosesser knyttet til bygningsmasse som er stått tomme over tid. Bygningene i Henningsvær er i hovedsak i jevnlig bruk, og har høyt brukspotensiale. Dette medfører et lavere potensial for skade og tilsier også et lavere behov for tilskudd.

I den grad kulturminnemyndighetene setter vilkår for å gjennomføre tiltak som innebærer en merkostnad for eier ved arbeidet, vil eieren kunne søke om å få dekket merkostnadene helt eller delvis gjennom tilskuddsordninger innenfor Riksantikvarens til enhver tid gjeldende budsjetttrammer.

Et viktig moment er at restriksjonene for eiere ikke vil bli vesentlig forskjellig fra nåsituasjonen. Området i dag er regulert til bevaring med strenge vernebestemmelser, slik at det ikke er grunnlag for å anta at fredningen vil utgjøre et ytterligere hinder eller endre kostnadene for vedlikehold vesentlig for eierne etter en fredning. Det er anslått at fredningen vil utgjøre om lag 1,2 mill. kroner for eiere/berørte. Dette er kostnader blant annet knyttet til ressursbruk forbundet med å etterleve regelverk mv. Av de 1,2 mill. kroner er det i gjennomsnitt brukt 71 400 kroner i fredningsprosessen per år for hele kulturmiljøet i 2021-kroner. Inkludert i disse kostnadene er utgifter i forbindelse med folkemøte og henvendelser for rådgiving. Det er estimert at de private kostnadene vil være 47 000 kroner for hele fredningsområdet etter at fredningen er gjennomført, alt i 2021-kroner. Disse kostnadene vil gå til rådgiving som følge av fredningsvedtak.

4.4 FORVENTEDE RINGVIRKNINGER SOM FØLGE AV FREDNING AV HENNINGSVÆR KULTURMILJØ

Ringvirkningene er ikke antatt å være en netto for landet, og de er ikke tatt inn i vurderingene av samfunnsøkonomisk lønnsomhet.

Siden fredning av kulturmiljøet i Henningsvær først kom opp i 2014 har det per 30.11.2021 blitt gitt tilskudd på nærmere 8,5 mill. kroner til fredete bygg i privat eie, samtidig som at det er gitt forhåndstilsagn på 2 mill. i 2022. 850 000,- har også blitt brukt til brannsikringstiltak for den

tette trehusbebyggelsen i Henningsvær. Midlene til brannsikring er uavhengige av både fredning og fredningsprosess.

Kulturmiljøet kan først og fremst bidra til økt lokal økonomisk aktivitet dersom det bidrar til å tiltrekke turister og andre reisende til området. En fredning av kulturmiljøet kan trolig være et godt utgangspunkt for å utvikle turismen, men dette krever god markedsføring og utnyttelse av potensialet og infrastrukturen som allerede er i området.

Et sannsynlig scenario for utvikling av Henningsvær kan være flere kulturmiljømotiverte turister, noe som krever tilrettelegging for økt reiselivsvirksomhet i sentrum. Det er liten grunn til å tro at fredningen vil komme i veien for ny næringsvirksomhet. Økt turisme vil dessuten føre til vekst i kulturmiljømotivert verdiskaping og sysselsetting, som tilsvarer en netto økning for det lokale næringslivet.

Menon-publikasjonen «Verdien av kulturarv» (2017) undersøker bl.a. nettoinntekter lokalt fra turisme og andre aktiviteter relatert til kulturhistoriske miljøer. I Henningsvær viser rapporten at kulturmiljøturistene står for nesten halvparten av verdiskapingen i reiselivsnæringen. Kulturmiljøturistene legger igjen 25 millioner årlig i forbruk i Henningsvær. Rundt 15 prosent av total verdiskaping i regnskapspliktige foretak i Henningsvær kan føres direkte tilbake til kulturmiljøturismen, det samme kan rundt 20 prosent av stedets sysselsetting gjøre. Beregningen av direkte og indirekte ringvirkninger av forbruket til de kulturmiljømotiverte turistene med utgangspunkt i 2017-tall anslår en omsetning på 19,9 millioner kroner årlig, dette legger grunnlag for nesten 11 millioner kroner i lokal verdiskaping, og 20 arbeidsplasser.

Videre oppfølging av fredningsforslaget

Tilråding til fredning med utkast til fredningsforskrift sendes KLDs saksbehandler per e-post. Dersom Klima- og miljødepartementet har spørsmål knyttet til forslaget ber Riksantikvaren om å bli kontaktet.

Vennlig hilsen

Hanna Kosonen Geiran

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift

Vedlegg:

52 vedlegg

Kopi til: Nordland fylkeskommune, Postboks 1485 Fylkeshuset, 8048 BODØ/ Vågan
kommune, Postboks 802, 8305 SVOLVÆR/ Henningsvær Innbyggerforening, Postboks 70,
8312 HENNINGSVÆR